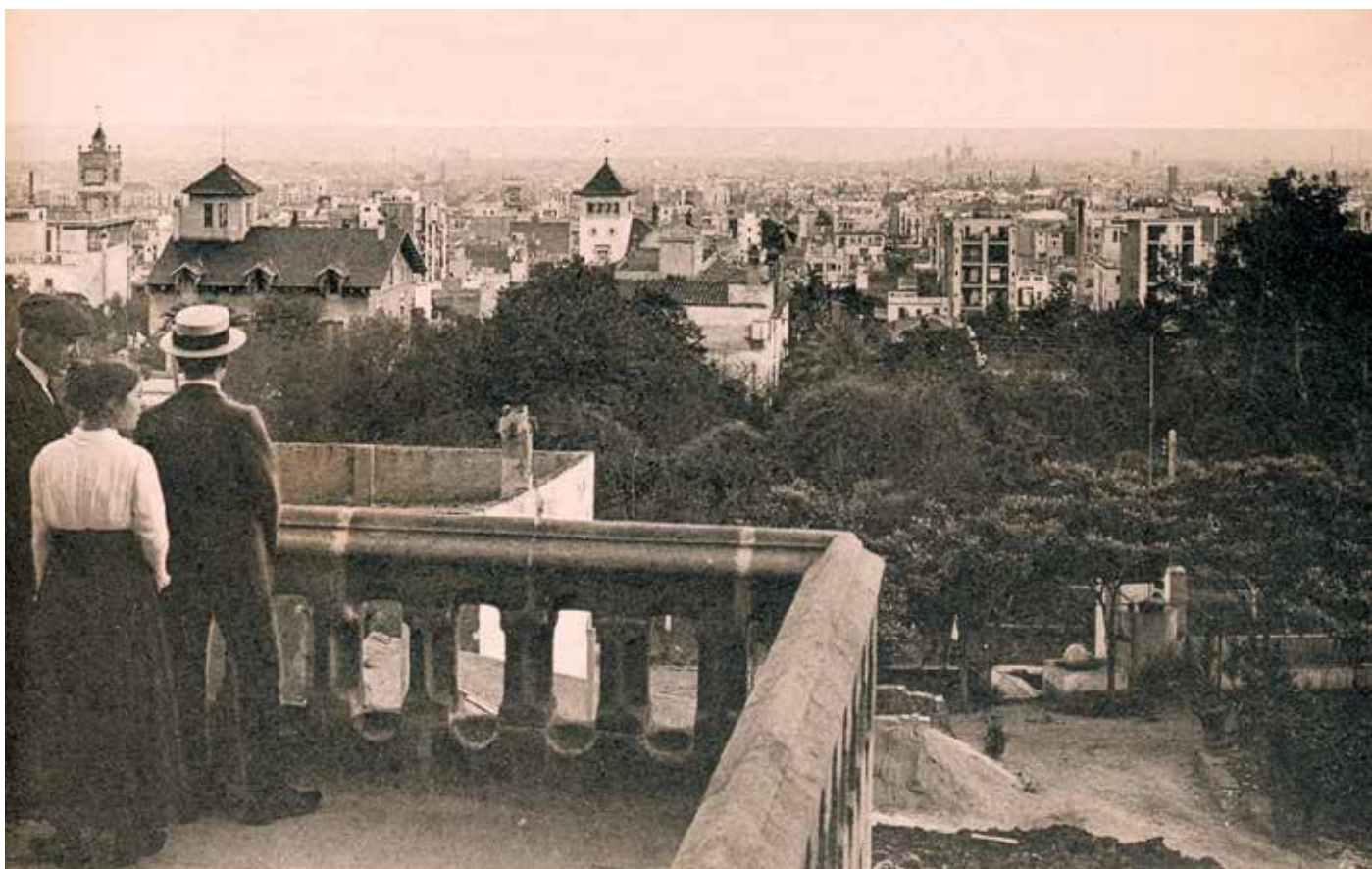

7. El santuari de la Mare de Déu de la Salut i el seu entorn

Josep Maria Contel Ruiz

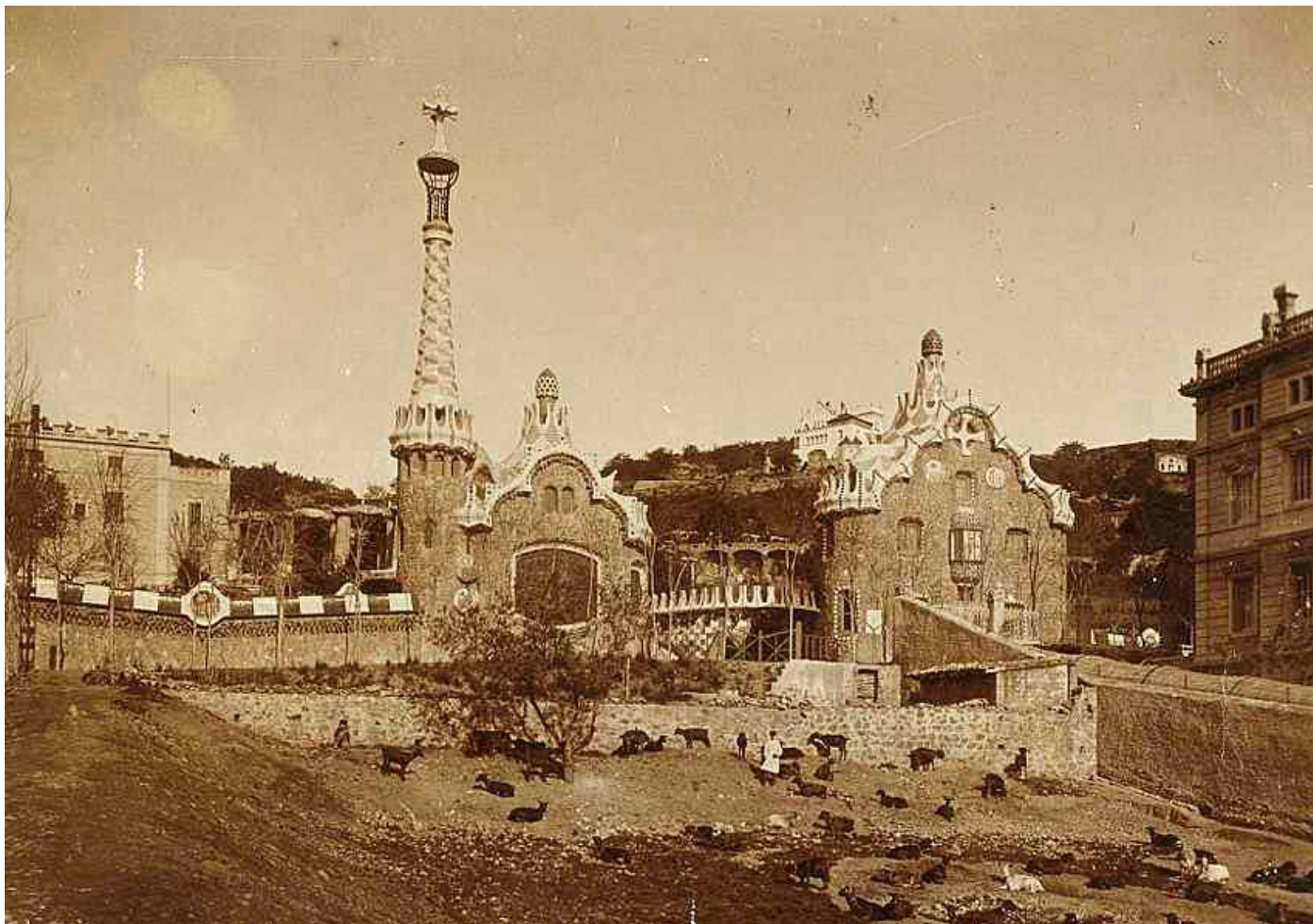
Taller d'Història de Gràcia Centre d'Estudis

Índex

Introducció	3
Can Toda	5
Cal Santpere	9
L'Hospital Evangèlic	13
Font de l'Atzavara	16
El Santuari de la Mare de Déu de la Salut	19
Cal Xipreret	22
La Clínica del Doctor Seguí	25
La casa natal de Pompeu Fabra	28
Can Tusquets	30
El Santuari de Sant Josep de la Muntanya	32
L'Hospital de l'Esperança	35
La Kasa de La Muntanya	39
La Casa Pere Jaqués	42
Can Muntaner de Dalt	44
L'Escola Baldiri Reixac	47
El Park Güell	50
Les Darderes	53
El Casal de Barri Cardener	56
La capella de les Ànimes	59
La plaça de Rovira i Trias	62
El tramvia de la plaça de Santa Anna a la plaça Rovira, el segon tramvia de Gràcia	65
A tall de cloenda	68
Itinerari	71
Bibliografia	73

Introducció

L'entrada del Park Güell pel carrer d'Olot, a finals de la primera dècada del segle XX, amb un ramat de cabres que pastura en el solar de l'altra banda del carrer d'Olot. A l'esquerra, a dalt, es pot apreciar una part de can Muntaner de Dalt, avui seu del col·legi Baldiri Reixac. A la part baixa, el terraplenament del carrer de Larrard. I, a dalt, a la dreta, darrere de la Casa del Guarda, apunta la Casa Martí i Trias, obra de l'arquitecte Juli Batllell. AUTOR DESCONEGUT/AFB

Fins a mitjan segle XIX el sector nord-est del pla de Barcelona fou una zona rural amb certa predominança agrícola i pocs nuclis habitats. Un d'aquests espais va ser la Salut, un territori ric en fonts, torrents i vegetació salvatge, amb arbredes espesses, de manera que, proper a la ciutat, es convertí en un lloc ideal per fer-hi trobades de tota mena, tant de caràcter familiar com per celebrar grans berenars els dies de festes assenyalades. Fonts com la d'en Xiroto, la de la Cabreta, la de l'Atzavara, la del Carbó o la de Sant Pere facilitaren aquests agermanaments.

Un entorn que va facilitar la instal·lació de cases pairals com ara Can Quelic, Can Muntaner de Dalt, Can Santpere, Cal Xipreret o Can Tusquets entre altres que formaven part del paisatge d'aquesta zona, algunes de les quals encara resten dempeus, com cal Xipreret o can Tusquets, salvades per entitats privades que les han convertit en locals socials o part dels seus serveis.

En la seva història la Salut també ha acollit diferents hospitals i clíniques com l'hospital Evangèlic, l'hospital de l'Esperança, la clínica del Doctor Seguí, la clínica del Remei, la clínica del Doctor Marquès, la clínica Quirón o la clínica Santa Madrona entre altres.

Quant al naixement de l'indret com a barriada, l'explicació caldria anar a cercar-la a l'ermita de la Mare de Déu de la Salut, oberta al culte el 1864 dins de la propietat dels Morera, hisendat barceloní que comprà diversos terrenys a la zona, com ara can Xipreret, on volia bastir el parc de la Salut i que, en fracassar, la vengué a Joan Domènech Sanllehy, que amb el temps va arribar a ser alcalde de Barcelona.

Pel que fa als límits de la barriada, molt s'ha escrit i s'ha dit, i hi ha qui els situava al carrer de la Providència, d'altres al carrer de Sant Salvador. Tot plegat ha estat confús i sobretot des de la reurbanització de la Travessera de Dalt com a ronda del Mig. És cert que la plaça de Rovira i Trias com el carrer d'Argentona havia celebrat la Festa Major entorn del 8 de setembre, però en l'actualitat la celebra pel 15 d'agost, mentre que el veïnatge del carrer Argentona l'ha continuat al mes de setembre.

La Salut també amb el temps va acollir diferents centres i ordes religiosos com l'ermita de la Mare de Déu de la Salut, el santuari de Sant Josep de la Muntanya, les parròquies de Sant Miquel dels Sants i la parròquia

de la Mare de Déu de la Salut i ordes com les Missioneres Esclaves del Sagrat Cor de Maria, les Mares Concepcionistes, els Jesuïtes, els Franciscans, les religioses de Sant Josep de Girona, les Mares dels Desemparats, les Clarisses de la Divina Providència, les Franciscanes Missioneres de la Nativitat de Nostra Senyora (Darderes), entre altres.

I grans entitats com el Club Esportiu Europa, el Club Natació Catalunya i el Club Tennis de la Salut.

Ara bé, segurament un altre dels punts més importants de la Salut és el Park Güell, un projecte urbanístic, com altres, fracassat, convertit en un parc veïnal i en l'actualitat en una atracció mundial que cada any atrau, a la barriada, milions de visitants.

Però la Salut també té una gran ferida, la Travessera de Dalt, reformada a partir dels anys seixanta en la qual, seguint el pla Jaussely, es va obrir la ronda del Mig. Malgrat la darrera reforma urbanística que es va fer els darrers anys, el seu traçat de gran amplada i l'alçada dels seus edificis no faciliten una socialització veïnal com la resta dels carrers de la barriada.

Can Toda

La masia de Can Toda al peu del turó del Carmel (muntanya Pelada) en el primer terç del segle XX. Un espai on anys més tard es va construir el Centre Esportiu Municipal Can Toda seu del Club Natació Catalunya. JOSEP BARRILLON PARADELL / Fons NÚRIA BARRILLON PARADELL PI

Amb una extensió d'uns 68.551 m² la finca de Can Toda, es trobava entre la Riera de Can Toda i el carrer d'Ana Maria Matute, al vessant on conflueixen els turons del Carmel -Muntanya Pelada- i de la Rovira, prop de la plaça Sanllehy. En l'actualitat l'antiga possessió la travessa l'avinguda Pompeu Fabra, mentre que la masia s'ubicava on avui hi ha el complex esportiu Pau Negre - Can Toda seu del Club Natació Catalunya.

L'edifici edificat al segle XVIII, de planta rectangular i coberta plana, disposava de planta baixa i dos pisos. Amb una façana de quatre balcons a la primera planta

i quatre finestres a la segona, estava encarada a mar. Mentrestant, a l'esquerra de la casa principal es trobava un edifici destinat a les feines del camp, de planta baixa i pis i al seu costat una capella amb un petit campanar d'espadanya.

Prop de la finca, entre aquesta i el Cottolengo del Pare Alegre, hi havia la Font de la Cabreta, molt freqüentada per veïns de la Salut i de la vila de Gràcia, que hi anaven a buscar aigua de boca.

A la dècada de 1940, la masia va entrar en un declivi prolongat fins a acabar desapareixent. Finalment, les terres de Can Toda es van requalificar i urbanitzar,

donant pas a una nova barriada, així com la piscina municipal Pau Negre - Can Toda.

El Club Natació Catalunya

Una setmana després de la proclamació de la Segona República, el mes d'abril de 1931, un grup de nedadors de Barcelona es van trobar al bar Gran Metro de Via Laietana, 21, amb l'objectiu de crear un nou club de natació a la ciutat, el Club Natació Catalunya, i triant la piscina dels Banys Orientals com a lloc social on practicar la natació.

Deu anys més tard i finalida la Guerra Civil, començaren a cercar una nova piscina on desenvolupar la seva activitat, després d'unes converses amb l'empresa Baños Populares l'any 1942 per tal de trobar un lloc en alguna de les seus d'aquesta societat el 1943.

Finalment, el 30 d'octubre de 1945, es va inaugurar la piscina coberta dels Baños Populares de Gràcia a la Travessera de Gràcia, pràcticament davant del carrer del Torrent de les Flors. Era una piscina de 25 metres de llargada per 12 d'amplada i una profunditat d'1,5 metres en una part i de 3 metres a la part més fonda.

De la instal·lació, els socis i esportistes del Club en podien fer ús durant tot el dia, malgrat que havien de compartir l'espai amb la resta d'usuaris que podien entrar pagant una entrada. En canvi, des de les 7 de la tarda fins a les 10 de la nit, i els socis i esportistes la podien utilitzar en exclusiva.

Malauradament, el 1969 va finir el contracte d'ús i el local es va convertir en la discoteca Trocadero. Sense seu social, el Club es va instal·lar en uns baixos del carrer del Torrent d'en Vidalet amb el de Sant Lluís, fins a l'any 1972, quan, després d'una lluita incessant per aconseguir una nova seu i piscina, aconseguiren unes noves instal·lacions al costat de l'antiga Masia de Can Toda, al barri de la Salut.

Finalment, el mes de setembre de 1972, el Club Natació Catalunya inaugurava la nova instal·lació de Pau Negre-Can Toda, una piscina descoberta de 25 x 16 metres amb vestidors, serveis i un frontó. Va ser una concessió de l'Ajuntament de Barcelona per gestionar l'equipament que va començar oficialment l'1 d'octubre de 1972.

Posteriorment, el complex esportiu ha patit diferents ampliacions i obres de millora com, una nova piscina de 25 x 16 inaugurada el març de 1987.

L'apunt

Acabada la Guerra Civil i donat que molts habitatges de la ciutat no disposaven de lavabos o dutxes, les autoritats de l'època van insistir a l'empresa Aigües de Barcelona, perquè posés en marxa una societat de banys públics. Al cap de poc es va crear la societat Baños Populares S. A., amb l'objectiu de solucionar la manca sanitària d'una gran part dels veïns i veïnes de la ciutat, quant a higiene personal, ja que totes aquestes persones, quan es banyaven, ho havien de fer en un gibrell o en el safareig de casa, un cop per setmana o cada quinze dies.

Per aquest menester, als barris populars s'havien de construir uns banys públics que disposessin de banyeres, dutxes, banys de vapor i piscina. La primera instal·lació d'aquests banys es va obrir el 21 de novembre de 1941 a la ronda de Sant Pau, prop del mercat de Sant Antoni. Pel que fa a Gràcia, el lloc escollit fou la Travessera de Gràcia a tocar del carrer de Bailèn.

Els Baños Populares de la vila es van obrir l'any 1943 i la seva gestió es va concedir al Club Natació Catalunya, i disposaven també d'un bar, una barberia per a homes, una perruqueria per a dones, un servei de neteja-sabates i la secretaria del Club.

La imatge

L'any 1956, arran del 25è aniversari, el Club Natació Catalunya va iniciar la campanya “...no habrá nadie sin saber nadar. Aprenda asociándose...” a l'entitat. Per a aquest menester va utilitzar el camió que recull la fotografia acompanyat d'un grup de sòcies que repartien fulletons entre els vianants per tal de captar nous associats.

Cal Santpere

Façana de la masia de Cal Santpere a tocar del carrer de Sardenya en primer terç del segle XX. JOSEP BARRILLON PARADELL / Fons NÚRIA BARRILLON PARADELL PI

Cal Santpere, va ser una masia del s. XVIII, propietat d'Eulàlia Santpere, que anys més tard va passar a Guillem de Llanes i després al descendent seu, Jeroni de Llanes. Finalment, sobre el 1940, les terres es van vendre a la família Borés Sans. Construïda a tocar de l'actual carrer de Sardenya, 515-553, i per sota el camp de futbol del Club Esportiu Europa. La possessió estava limitada pels actuals carrers de la Travessera de Dalt, de Sardenya, de la Providència i de Pau Alsina.

L'edifici, amb trets de casa senyorial, estava format per la planta baixa, amb una gran porta central i dues

finestres, el pis principal amb balcons, un segon pis i les golfes. A la dreta del cos principal, hi havia dos cossos annexos, que acollien els magatzems, i altres espais dedicats a les labors agrícoles, mentre que a l'esquerra es trobava l'estança dels masovers i la capella.

La finca disposava de grans extensions de terreny per al conreu i uns horts davant de la casa. Després de la guerra, Cal Santpere va entrar en una certa decadència. Els horts els convertiren en vistosos jardins de parterres per on discorrien serpentejants camins, mentre la resta dels terrenys es dedicaren a altres activitats. El 1940 el Club Esportiu Europa va llogar la part de dalt de la finca gairebé a tocar de la Travessera de Dalt, on

hi havia un petit bosc per construir-hi el camp de futbol que es va inaugurar l'1 de desembre de 1940. Poc temps després, en fundar-se el Club Esportiu Hispano Francès l'any 1943, aquesta entitat va ocupar la resta de terres fins al carrer de la Providència.

Dins d'aquest reguitzell de fets, a començament dels anys quaranta es va enderrocar la casa i un temps després, la capella i la masoveria. A la dècada de 1960, el Club Esportiu Hispano Francès va marxar a les noves instal·lacions de la Vall d'Hebron, que es van inaugurar el 27 de desembre de 1968. En quedar lliure aquell tros terra, a la propietat, a començament dels anys setanta, es construí una important promoció d'habitatges encarats als carrers de Sardènia, de la Providència i de Pau Alsina, que continua dempeus en l'actualitat.

Anys més tard, el 1990, l'Ajuntament de Barcelona va enderrocar l'antic camp del Club Esportiu Europa, per construir-hi un nou complex esportiu, alhora que aplicaven les noves alineacions viàries que estaven en vigor. Finalment, l'any 1995 naixia el nou Sardènia, un camp amb una capacitat per a 4.000 persones, de propietat municipal i cedit en gestió al Club Esportiu Europa.

L'Europa

El 5 de juny de 1907, al desaparegut bar-bodega "La Roca" ubicat al carrer de Sicília, 290, de Barcelona, es va fundar el Club Esportiu Europa, fruit de la fusió de dos clubs modestos, El Provençal i El Madrid. Va ser una unió amb certa complicació administrativa, ja que no disposaven dels diners que havien de pagar pels drets d'ingrés a la Federació Catalana de Futbol, i acabaren quedant-se l'Europa, un club més petit del qual pagaren el deute que tenia, però també en conservaren el nom i la plaça.

Malgrat començar la nova etapa amb una samarreta amb franges verticals blanques i blaves i després van passar a lluir una altra de blanca amb el coll blau. Per

a la temporada 1926-27, l'entitat va adoptar finalment la samarreta blanca amb el conegut escapulari, tret identitari del club.

A la dècada de 1920, l'Europa va viure segurament uns dels millors moments de la seva història, ja que la temporada 1919-1920 va pujar a la màxima categoria del Campionat de Catalunya. A la temporada 1922-1923 fou el campió de Catalunya, un fet que li va permetre jugar la Copa del Rei de la qual acabà sent subcampió.

Pocs anys més tard, en crear-se la Lliga espanyola de futbol, en va ser un dels fundadors: una competició en la qual va jugar les temporades: 1928-29, 1929-30 i 1930-31.

Al llarg de la seva història, l'Europa va jugar en diferents camps de futbol dels quals destaca principalment el camp del Guinardó. Cal ressenyar també el camp conegut com dels Cuartels, a tocar de la caserna de cavalleria del carrer de Lepant, entre els carrers de Taxdirt i de l'Encarnació: un terreny de joc conegut també com el camp del Gràcia. L'any 1935, s'hi instal·là en uns terrenys entre els carrers de la Providència i Sardènia, on va jugar durant la Guerra Civil. Acabat el conflicte, el camp va quedar inservible en convertir-se en un desballestament militar.

Arran de trobar-se sense camp, l'entitat en va cercar un altre, que finalment trobaren no gaire lluny dels terrenys de la masia de Cal Santpere. Un petit bosc que els socis de l'entitat arranjaren i on el Club Esportiu Europa va jugar fins a començament de la dècada de 1990 quan l'Ajuntament de Barcelona va enderrocar i construir el Nou Sardènia, inaugurat el 4 de maig de 1995.

La segona etapa de glòria del club va ser la dècada de 1960, quan va pujar a la segona divisió i segurament la tercera, que és la que va començar a la temporada 2020-21 quan de nou pujaren a la segona divisió.

L'apunt

En els partits de promoció de la tercera a la segona divisió de la temporada 1962-63, el Club Esportiu Europa, primer va guanyar la Unió Esportiva Maó i després el Caudal Deportivo de Mieres, cosa que li va suposar l'ascens a l'anomenada segona. Arran d'això, una corrua de vehicles en cercavila va recórrer Gràcia per celebrar aquesta efemèride.

Per al Club i per a l'estadi de Sardenya, va ser l'etapa daurada, ja que cada diumenge que jugaven a casa el camp s'omplia d'aficionats de l'Europa i dels altres clubs que arribaven a Gràcia per fer-li front. Van ser cinc temporades consecutives, de la 1963-64 a la 1967-68.

Però d'aquesta etapa, segurament el més remarcable a banda del tercer lloc a la classificació de la segona divisió de la temporada 1963-64, fou el paper que va jugar l'entitat a la Copa del Generalíssim de 1967, quan va arribar fins als vuitens de final després d'haver eliminat el Reial Saragossa, que en aquells moments ostentava el títol de campió de la temporada anterior. Però, si el partit amb el Saragossa va fer vibrar el camp, el següent amb el Cordovà va ser imponent i, a més a més, arbitrat pel mític col·legiat Ortiz de Mendivil. Malgrat haver perdut l'eliminatòria l'Europa, va plantar cara als Cordovesos.

Malgrat que el vent bufava a favor, una reestructuració de la Federació Espanyola de Futbol va reduir la segona divisió de dos grups a només un, i, per tant, la meitat de cadascun dels dos grups havia de baixar a la tercera divisió, fet que va retornar l'Europa a "tercera".

La imatge

Un grup de socis del CE Europa al bosc de la propietat de Cal Santpere, l'any 1940, quan el club el va llogar per construir el seu nou camp de futbol, ja que el de la Providència havia quedat inservible arran de la Guerra Civil.

L'Hospital Evangèlic

Antiga infermeria evangèlica, ubicada a la cantonada dels carrers de les Camèlies i de Ca l'Alegre de Dalt, el 1918, construïda l'any 1893, i que amb els anys es convertí en l'hospital Evangèlic. AUTOR DESCONEGUT/ Fons ARMAND URRUTIA AGRAZ

Segons el diari *La Aurora de Gràcia* de la comunitat evangelista, el 4 de juny del 1874, s'obria a la vila gestionada per aquesta comunitat una "casa d'asil per malalts pobres" ubicada al carrer de Sant Pau (Igualada), 37-39, sota la tutela de Jordi Lorenzo, director de les escoles evangèliques de Gràcia i Barcelona. Aquest fou el preàmbul de la constitució de la infermeria evangèlica el 1879.

Uns anys més tard, el 25 de novembre de 1893, la comunitat va comprar una parcel·la de 1.932 m² a la cantonada dels carrers de Camèlies amb Alegre de Dalt. Una peça de terreny amb una torreta de planta baixa,

pis, golfes, terrat i mirador, que els va costar 35.000 pessetes, i que va esdevenir la gènesi del futur hospital evangèlic de Barcelona. El 1909 es va fer la constitució oficial de la Infermeria Evangèlica, reconeguda oficialment com a entitat de beneficència particular.

Davant de la manca d'espai, a començaments del segle XX es construï nou pavelló de tres pisos i semisoterrani, amb una superfície per planta de 200 metres quadrats. Mentre els dos primers pisos tenien una alçada de 4 metres, el tercer tenia el sostre molt baix i inclinat i les finestres molt petites i fou destinat a residència d'infermeres. El 1958, aquesta planta fou reformada i el sostre elevat fins als 3 metres aproximadament.

L'ampliació es va inaugurar el 24 de juny de 1908, amb un acte públic al qual van assistir diversos centenars de persones, la majoria estrangers residents a la ciutat. La construcció s'havia fet amb l'important ajust econòmic de les colònies estrangeres a Barcelona. Més tard, el 6 de maig de 1924, es van inaugurar diferents ampliacions i millores, com un quiròfan que reunia totes les condicions del moment i una magnífica il·luminació amb llum natural.

Arran de l'esclat de la Guerra Civil el 19 de juliol de 1936 i per evitar la confiscació o el tancament, els administradors l'oferiren des del primer moment a les autoritats que el van declarar Hospital de Sang. Donat que la revolta militar a Barcelona havia estat sufocada i que el front es trobava força lluny de la ciutat, com que no tenia gaire sentit de continuar sent hospital de sang, la Creu Roja el convertí en "punt de socors" de rereguarda, una situació que es va allargar fins a l'organització de la sanitat militar. Arran de la guerra i dels conflictes latents entre les diferents persones estrangeres que vivien a la ciutat, canvià el nom pel d'Hospital de les Colònies Estrangeres i que va dur fins a l'any 1973.

Després de l'ocupació de Barcelona pels franquistes el 26 de gener de 1939 i arribats a l'1 d'abril de 1939, la relació polític-religiosa del nou govern amb la comunitat evangèlica no va millorar i les seves esglésies i escoles foren tancades, mentre començava

una persecució contra tota persona que es confessava protestant.

Poc després de finida la Guerra Civil Espanyola, va esclatar la Segona Guerra Mundial, malgrat que el conflicte va enfrontar diferents països, les diferents colònies que vivien a Barcelona van conviure sense problemes a l'hospital mentre va durar la guerra.

Arran del mal estat de l'hospital per la Guerra Civil i per la manca de recursos durant la Segona Guerra Mundial, el 1952 es van fer obres diverses, així com la construcció d'un nou edifici en l'angle que formaven els dos cossos anteriors. Amb una superfície d'uns 175 metres quadrats, acollia el semisoterrani i tres plantes construïdes al mateix nivell que l'edifici primigeni de 1905. Els tres pisos superiors foren enllestits l'any 1958.

L'1 de novembre de 1969 es va col·locar la primera pedra del nou edifici que es va inaugurar el mes de setembre de 1971, que es va unir a la resta de l'hospital el 1973 i que es va finalitzar el 1976.

A partir de 1986 l'hospital es va especialitzar en malalts crònics i des del 2007 va començar a funcionar com a centre sociosanitari concertat amb la Generalitat de Catalunya.

El 2010, amb l'expectativa de construir un nou hospital, va passar a dir-se "nou hospital evangèlic".

L'apunt

Arran de la llibertat de culte religiós aprovada pel govern del general Prim el 1869, el pastor protestant George Lawrence, nascut a Montmouth, Gal·les, el 1831, va obrir la seva primera església evangèlica al carrer de Ferlandina de Barcelona, mentre inicià la propaganda bíblica a la ciutat. També va obrir escoles per a infants a Gràcia i la Barceloneta. El 1870 edità la revista *L'Aurora de Gracia* i el 1875 *La Estrella de Gracia*. També el 1879 va instal·lar al Torrent de les Flors, 92, La Llibreria Evangèlica, que era successora del *Depósito de la Sagrada Escritura*, que ell mateix havia obert el 1872 al carrer de Sant Joan, 35, i els locals de predicació que fundà a Gràcia foren la base de diversos grups evangèlics que encara perduren, seguidors dels anomenats *Germans de Plymouth*. Finalment, aquest missioner va morir a Caldes de Montbui l'any 1894.

La imatge

Part del personal d'infermeria de l'hospital de les Colònies Estrangeres, al jardí d'aquesta institució, entre les dècades de 1940 i 1950.

La font de l'Atzavara

La font de l'Atzavara al carrer de les Camèlies cantonada amb el de l'Escorial. Al fons el carrer de Cardener, en el primer terç de la dècada de 1930. JOSEP BARRILLON PARADELL / Fons NÚRIA BARRILLON PARADELL PI

Al carrer de les Camèlies, a tocar del de l'Escorial, l'any 1879, s'hi va instal·lar la font de la Salut, coneguda popularment com la font de l'Atzavara. Feta de ferro fos, mentre que a la cúspide hi ha la reproducció en ferro d'una planta d'atzavara. Segons explica Eloi Babiano en el seu llibre *De l'ermita de la Salut al Park Güell* la raó perquè la font estava coronada amb aquesta planta d'origen americà, es deu al fet que en aquella època els turons del Carmel i de la Rovira n'estaven plens. També cita en Babiano que

al voltant de la font antigament s'havien celebrat multitudinàries revetlles.

Després de més de cent anys en aquest indret, la font de la Salut, com indica la inscripció que hi ha a l'estructura, a la dècada de 1980 fou traslladada al carrer de l'Escorial a tocar del de Camèlies.

L'any 1910, el polifacètic artista, pintor, dibuixant i escriptor Josep Maria de Sucre va escriure el següent romanç dedicat a la font de l'Atzavara.

“Romanç de la Font de l’Atzavara”

La revetlla de Sant Joan
dins del juny hi és esperada,
per aturar-se cantant
a la Font de l’Atzavara,
mentre els focs van abrandant
les il·lusions no esclatades.
D’alfàbregues i clavells
s’agraden totes les cases.

“Si n’hi ha un fadrí galant
que em vol demanar a la mare.
Ni massa bru ni molt blanc,
se li coneix pel semblant
que és una persona honrada.
Duu pantalon de vellut,
camisa neta i planxada,
i com que és ple de salut,
porta al braç l’americana.
Si li pregunten: -Què fas,
ja que vols emmaridar-te?
em respon: -El que em diràs,
per tal de que pugui guanyar-te,
que no en va sóc del teu braç
i de la vila de Gràcia.

En arriscar-me a mira’l,
del cor en resto cremada.
No puc deixar d’estima’l
i em surt de dins la tonada:
Ai amor que em vas rondant,
voldria d’una vegada
que m’anessis explicant
com és la coca ensucrada.”

El dia de Sant Joan
els ocells fan migdiada.
Què ha esdevingut de llur cant
que no es percep cap passada?
Només s’escolta un dolç plant:
és el de l’enamorada,
que es passa el temps demanant
el minyó de l’Atzavara...
Que es passa el temps demanant
el minyó de l’Atzavara...
Altres revetlles vindran
en què estarà emmaridada,
i els àngels ho anunciaran
el dia de Sant Joan.
Que és diada assenyalada.

L'apunt

L'any 1999, el Taller d'Història de Gràcia Centre d'Estudis, quan va encetar la seva col·lecció de monografies històriques de Gràcia amb la publicació del llibre *Somnis de reestrena, Història dels Cinemes de Gràcia* de Jordi Torras, li va posar el nom de Col·lecció "La Font de l'Atzavara": una sèrie de llibres que va aplegar un total de deu títols.

La imatge

La font de l'Atzavara al carrer de les Camèlies, a començament dels anys trenta del segle passat. Segons s'explicava, les aigües eren ferruginoses, magnèsiques i bicarbonatades.

El Santuari de la Mare de Déu de la Salut

El Santuari de la Mare de Déu de la Salut, a la cantonada dels carrers de la Mare de Déu de la Salut amb el de l'Escorial, a començament del segle XXI. JOSEP MARIA CONTEL/ARXIU JMC

L'ermita o Santuari de la Mare de Déu de la Salut es va fundar, com ho explica una placa de l'interior, per iniciativa d'Antoni Maria Morera i Colom. Inaugurada el 22 de maig de 1864, la capella d'estil neogòtic i onze metres de llargada per cinc d'amplada, disposa de presbiteri, sagristia, cambri, cor, tribuna, púlpit i dos altars laterals, dedicats a Sant Antoni i Sant Josep, noms del fundador i la seva esposa, Antoni i Josefina, i és fruit de l'agraïment a la mare de Déu per haver superat una malaltia greu.

Durant anys, l'ermita de la Mare de Déu de la Salut fou una capella annexa a la Casa Morera, a la cantonada

dels carrers Mare de Déu de la Salut amb el d'Escorial, al barri de la Salut, i destinada al culte privat de la família. Temps després, el bisbe Pantaleó Montserrat Navarro de Barcelona va dictar un decret pel qual la capella es podia obrir al culte públic i també concedia les indulgències a la imatge de la Mare de Déu., un fet que originà que molts barcelonins pujaren amb els seus carros a pregar a la Verge.

Involuntàriament, l'obertura de la capella de la Salut donà pas a un nou barri amb aquest nom. Amb l'assistència de nombrosos graciencs i graciencques, així com dels masos del volant, es va celebrar l'acte d'inauguració a càrrec del Pare Joan Torras, rector de la

Parròquia de Santa Maria de Jesús, de Gràcia, a on pertanyia en aquells moments la nova capella.

Durant molts anys, la capella de la Mare de Déu de la Salut va ser l'única església de l'entorn i, per aquesta raó, tots els diumenges i festes de precepte se celebrava missa. Malauradament, durant la Guerra Civil Espanyola, la capella fou cremada. Finit el conflicte, la família Morera reconstruí la capella, beneïda de nou el 16 de juliol de 1945. El 20 de maig de 1951 es va col·locar la nova campana de seixanta-quatre kg de pes. Anys després el Nadal de 1960 s'inauguraven les pintures decoratives de Carles Llobet i Raurich.

Des de l'any 1948 el Santuari pertany a la parròquia de la Mare de Déu de la Salut, erigida sota la mateixa advocació que l'ermita i que actualment es troba a prop

metres de la capella al mateix carrer i que en són responsables l'ordre dels frares menors (franciscans).

Amb la desaparició de la casa de la família Morera, el Santuari de la Mare de Déu de la Salut va córrer perill de desaparèixer o quedar encastat en el nou edifici que s'havia de construir.

Arran d'aquesta nova construcció, la imatge de la mare de Déu es traslladà el 2010 a la parròquia de la Salut. Poc després, la casa dels Morera era enderrocada el 2011.

Afortunadament, després de diferents entrebancs, l'obra de recuperació de l'antiga ermita ha estat un èxit i a més llueix un nou campanar d'esppanya que dona un nou volum al Santuari.

L'apunt

Un dels episodis entorn de l'ermita de la Mare de Déu de Salut més lamentable viscut en els moments d'incertesa fou el que succeí el mes de maig de 2012, quan la capella va ser ocupada i hi va poder entrar un periodista de L'Independent de Gràcia, que es va trobar escampades per terra les factures de la família Moreira, així com diferents elements litúrgics com ara missals, llibres, un petit encenser i molta pols i brutícia.

La imatge

Interior del Santuari de la Mare de Déu de la Salut, a la cantonada dels carrers de la Mare de Déu de la Salut amb el de l'Escorial, a començament del segle XXI.

Cal Xipreret

Vista frontal de la masia de Cal Xipreret des del carrer de Ca l'Alegre de Dalt. JULI LLACUNA/AMDG

Cal Xipreret, és un antic mas situat al peu del turó del Carmel o Muntanya Pelada, més concretament al carrer de la Mare de Déu de la Salut, 57, i un dels pocs que resten dempeus a Gràcia. Construït al segle XVIII, l'edifici encara està en molt ben conservat malgrat alguns canvis estructurals que ha patit al llarg dels anys.

La casa, de planta rectangular, s'estructura amb planta baixa i dos pisos amb balcons a la part central i amb un sol pis a les parts laterals. La façana senzilla i encadrada a mar, té tots els ets i uts de la típica masia catalana. Mentre que la coberta principal està construïda a

dos vessants, els dos laterals tenen forma de terrassa. En el punt més alt de la façana hi ha un rellotge de sol, recuperat l'any 1971. Antigament, el camí d'accés des del carrer de la Mare de Déu de la Salut estava flanquejat per arbres a banda i banda, que amb el temps han desaparegut.

El primer propietari de la masia i de les terres de conreu i vinya que l'envoltaven del qual hi ha constància és Antoni Maria Morera i Colom que, després d'una operació fallida, el 1885, de convertir les terres en una ciutat-jardí anomenada Parc de la Salut, vengué la finca a Domènec Joan Sanllehy i Alrich, que arribà a ser alcalde de Barcelona, el qual seguí amb la idea de

crear la zona residencial del Parc de la Salut, i que va urbanitzar les terres i va convertir la masia en l'hotel del complex.

Malgrat que el projecte va fracassar, cap al 1896 la casa es convertí en una Casa-Restaurant pels senyors i les famílies benestants de Barcelona, on, a banda de menjar, es podien fer passejades per les zones arbrades i practicar el rem en el llac que hi havia a la part de la finca.

Finalment, el 1902 es va fundar el centre cultural, esportiu i d'oci Salud Sport Club, on la burgesia barcelonina podia practicar esports com el futbol, el patinatge sobre rodes i el tennis. Quatre anys després, el 1906, aquesta societat es va fusionar amb l'Associació de Propietaris de la Salut i acabaren comprant la masia de Cal Xipreret a Domènec Sanllehy.

El Club Tennis de La Salut

En el decurs dels anys, el Club de Tennis de La Salut ha esdevingut un centre important de la pràctica d'aquest esport, d'on han sorgit molts jugadors i jugadores d'elit de les competicions nacionals i internacionals.

Entorn del 1899 es va crear el Club Social La Salut, els socis del qual, el 8 de juny del 1902, fundaren el Salud Sport Club, un centre cultural, esportiu i d'oci, on la burgesia barcelonina i gracienc del moment podien practicar diferents esports.

Un temps després, el 1906, l'entitat es va fusionar amb l'Associació de Propietaris de la Salut. Malgrat que l'esport de moda fos el futbol, al club es practicaven altres disciplines com l'esgrima, el patinatge, el tir o el tennis, a banda de poder gaudir de representacions teatrals, balls de societat o espectacles diversos.

Arribats al 1914 i amb l'augment de la pràctica del tennis entre els seus associats, l'entitat va haver de transformar els camps de la masia en pistes, començant també la Copa Salut i poc després la Copa Sanllehy.

Va ser una etapa difícil, com per a altres associacions ho fou la guerra civil espanyola. Acabada aquesta i amb les instal·lacions malmeses, el mes d'octubre de 1939 una junta gestora va presentar a les autoritats franquistes els documents per reprendre les activitats i el canvi de nom pel de Club Deportivo de La Salut.

Als anys cinquanta del segle XX l'entitat visqué uns moments importants amb tennis i revetlles. Cal destacar la revetlla de Sant Pere que organitzava el club, que es convertí en un dels principals esdeveniments de l'any de la burgesia barcelonina, que fins i tot s'havia retransmès Ràdio Barcelona i que el 1953 aplegà unes 5.000 persones.

L'any 1975 el club va comprar a la família Sanllehy els terrenys de l'entorn de Cal Xipreret, mentre que el 1982 l'entitat prenia el nom de Club Tennis de La Salut.

L'apunt

En els anys de la guerra civil espanyola, Cal Xipreret també tingué un paper secundari, durant un temps, en la Defensa Activa, quan una unitat antiaèria es va acomodar en una part de les instal·lacions del Tennis de La Salut, com recull el llibre *Crònica d'un Centenari, Club Tennis de La Salut 1902-2002*, de Joaquín Fernández i José Maria Maseda: *...la part alta del Club fou ocupada per una companyia d'artilleria amb base a la muntanya del Carmel. L'exèrcit va instal·lar la tropa als voltants de la zona que actualment alberga les pistes 8 i 9, la zona de vestidors, el control de pistes i l'antic gimnàs. L'oficialitat es va acomodar al vestidor masculí, per utilitzar-lo com a dormitori, servei de dutxes i lavabos. Però segons Maria González, filla d'en Ramon González, conserge del Club durant la guerra, les tropes van arribar després dels tràgics bombardeigs del mes de març de 1938, col·locant les seves peces, darrere del Tennis, en el terreny del tir de coloms, un paratge on avui hi ha el Cottolengo i només s'hi van estar un temps curt. L'actuació d'aquests antiaeris coincidiria amb el desplegament de l'Agrupació de Maniobra, el més juny de 1938 i, per tant, no tindria res a veure amb la unitat estable que estava dalt del turó de la Rovira.*

La imatge

Un grup de tennistes del Club de Tennis La Salut, a les instal·lacions de l'entitat a la finca de Cal Xipreret, l'any 1900.

La clínica del Doctor Seguí

La Clínica doctor Enric Seguí Pou, ubicada al carrer de la Salut, 49 i 51, entorn de l'any 1931. AUTOR DESCONEGUT/PROCEDÈNCIA DESCONEGUDA

Entorn del 1931, el doctor Enric Seguí Pou va traslladar la seva clínica des del carrer de Provença, 340, fins a una antiga casa unifamiliar modernista, que el darrer terç del segle XIX s'havia transformat, amb una ampliació d'un segon pis. La casa, situada al carrer de la Mare de Déu de la Salut, 49, el doctor Seguí la reconvertí en una clínica de cirurgia i ginecologia, i amb el temps guanyà força solera.

Després d'una llarga vida, el darrer terç del segle XX la clínica va viure un període d'incertesa, fins a ser adquirida pel Montepio Tèxtil de Barcelona (Mutuam)

que la reconvertí en un centre sociosanitari, inaugurat el 9 d'octubre del 1994 pel president de la Generalitat de Catalunya Jordi Pujol.

Aquell mateix any 1994, desaparegué la reixa original de l'accés principal, al carrer Mare de Déu de la Salut, en fer-se una nova remodelació, que amb el temps va reduir també part del jardí de la casa.

En l'actualitat, l'Hospital Sociosanitari Mutuam Güell és un centre referent de la ciutat de Barcelona, que està organitzat en cinc unitats assistencials, amb més d'un centenar de professionals.

El doctor Enric Seguí Pou

Enric Seguí Pou, fill del metge Enric Seguí Cerdà, va néixer l'any 1880 al poble de Sant Andreu de Palomar -avui districte de Sant Andreu-. Acabat el batxillerat el 1895, va estudiar medicina a la Universitat de Barcelona, on va formar part de la promoció coneguda com "La Xeringa", tant per les seves activitats lúdiques i reivindicatives com per la fama que diferents membres del col·lectiu aconseguïen. Finalment, es va llicenciar l'any 1902.

Doctorat a Madrid el 1904, de retorn a Barcelona obtingué una plaça com a metge de beneficència municipal al dispensari del carrer de Sepúlveda. Anys més tard, el 1921, va adquirir la clínica del doctor Àlvar Esquerdo al carrer de Provença, 340, on s'estarà fins que es traslladi al barri de la Salut cap a l'any 1931.

Es va casar amb Roser Campaña Margarit, amb la qual tingué dos fills: Enric Seguí Campaña, que es va dedicar també a la medicina, i Josefina Seguí Campaña, casada amb el metge Josep Muñoz Escoda. Finalment, Enric Seguí Pou va morir l'any 1969 a Barcelona.

L'apunt

Segons un anunci publicat al *Butlletí del Sindicat de Metges de Catalunya* de l'any 1935, amb dues imatges, una de la sala d'operacions i l'altra del menjador, la *Clínica del Dr. Seguí del carrer de la Salut*, núms. 49 i 51 (junt al final del tramvia 24 de St. Josep de la Muntanya) i que es definia com: *CIRURGIA i GINECOLOGIA*, oferia, *Raig X per a diagnòstic i teràpia* - *Diatèrmia* - *Raigs ultravioleta* - *Situació excel·lent* - *Habitacions per a malalts i acompanyants* - *Tot confort (calefacció central, banys, telèfons interiors)* - *Capella* - *Bells jardins, etc., etc.*

La imatge

L'antic edifici de la clínica del Doctor Seguí, convenientment actualitzat, acull en l'actualitat Hospital Socio-sanitari Mutuam Güell, el mes d'octubre de 2022.

La casa natal de Pompeu Fabra

Placa d'homenatge a Pompeu Fabra, inaugurada el 22 de juny de 1918 a l'indret on va néixer el 20 de febrer de 1868. JOSEP MARIA CONTEL/ ARXIU JMC

Pocs mesos abans de la Revolució de Setembre, encapçala pel general Prim i en la qual van fer fora la reina Isabel II, el 20 de febrer del 1868 naixia al carrer Mare de Déu de la Salut, 32, Pompeu Fabra i Poch, fill de Josep Fabra Roca, alcalde de la vila de Gràcia en dues ocasions, una de les quals el 1870, quan a primers del mes d'abril d'aquell any va esclatar la Revolució de les Quintes.

A la casa del carrer Mare de Déu de la Salut, 32, Pompeu Fabra, només hi va viure fins als dos anys, anant a viure més tard al carrer Gran, 87, i més tard a l'actual Pla d'en Salmerón, abans de traslladar-se al carrer de

la Diputació de Barcelona a l'edat de sis anys.

El 5 de setembre de 1902 es va casar amb Dolors Mestre a l'església de Sant Vicenç de Sarrià, amb la qual tingué tres filles: Carola, Teresa i Dolors, que van néixer a Bilbao on el seu pare va estar treballant més de deu anys.

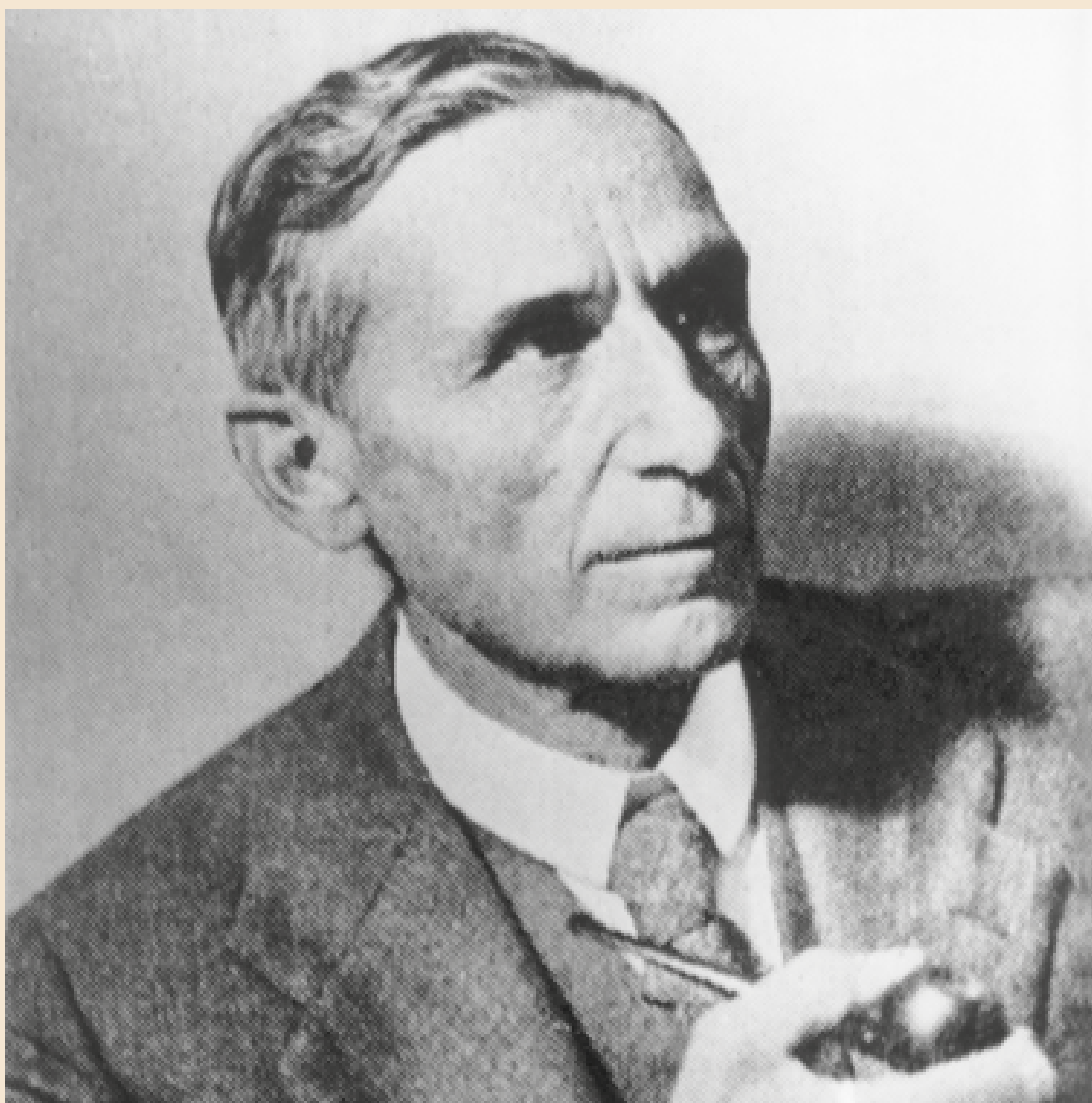
L'any 1913, es va presentar a les eleccions per a regidor de Gràcia. Malauradament, el guanyador fou el candidat lerrouxista. El 1932 va ser nomenat catedràtic de la Universitat de Barcelona i dos anys més tard, el 1934, fou empresonat. Finalment, en finir la Guerra Civil Espanyola l'any 1939, Fabra es va exiliar a França, vivint a París, Montpeller i Prada, on morí l'any 1948.

L'apunt

A primeres hores de la tarda del 22 de juny de 2018, sota un sol de justícia, i amb l'assistència de veïns i autoritats del Districte de Gràcia i de la Direcció General de Política Lingüística, es va descobrir una placa d'homenatge, que fa referència al seu naixement en aquell indret. En el decurs de l'acte, l'escriptor i veí del barri Joan Josep Isern va glossar l'homenatjat.

La imatge

Retrat de Pompeu Fabra i Poch.

Can Tusquets

Vista de Can Tusquets amb el santuari de Sant Josep de la Muntanya al darrere, anys abans de l'obertura de la Travessera de Dalt com a ronda del Mig. AUTOR DESCONEGUT/AMDG

A la cantonada de la Travessera de Dalt amb l'avinguda del Santuari de Sant Josep de la Muntanya, hi ha la masia de Can Tusquets, un edifici construït el 1793, distribuït en planta baixa, dos pisos i golfes, i amb coberta de teulada amb dos vessants. La façana, encarada a mar i d'un estil decoratiu del barroc tardà, disposa de tres balcons al primer pis i tres al segon, així com un rellotge de sol amb la data de la construcció.

La casa, que havia estat envoltada d'un hort i arbres fruiters, en l'actualitat només ho està per un jardí, mentre que al subsol hi ha una important mina

d'aigua que baixa de la muntanya. Antigament, la masia va complir la seva funció rural, per passar més tard a la residencial. A la dècada de 1930 la casa va ser comprada per l'orde religiós femení de les Mares dels Desemparats, propietàries del Santuari de Sant Josep de la Muntanya.

A El pas del temps i el canvi d'usos de la casa obligaren a fer reformes en l'interior: en primer lloc per allotjar la família que hi vivia, i després, quan la propietat va passar a mans de les germanes de Sant Josep de la Muntanya, es va habilitar amb dormitoris per als infants acollits per les religioses.

L'apunt

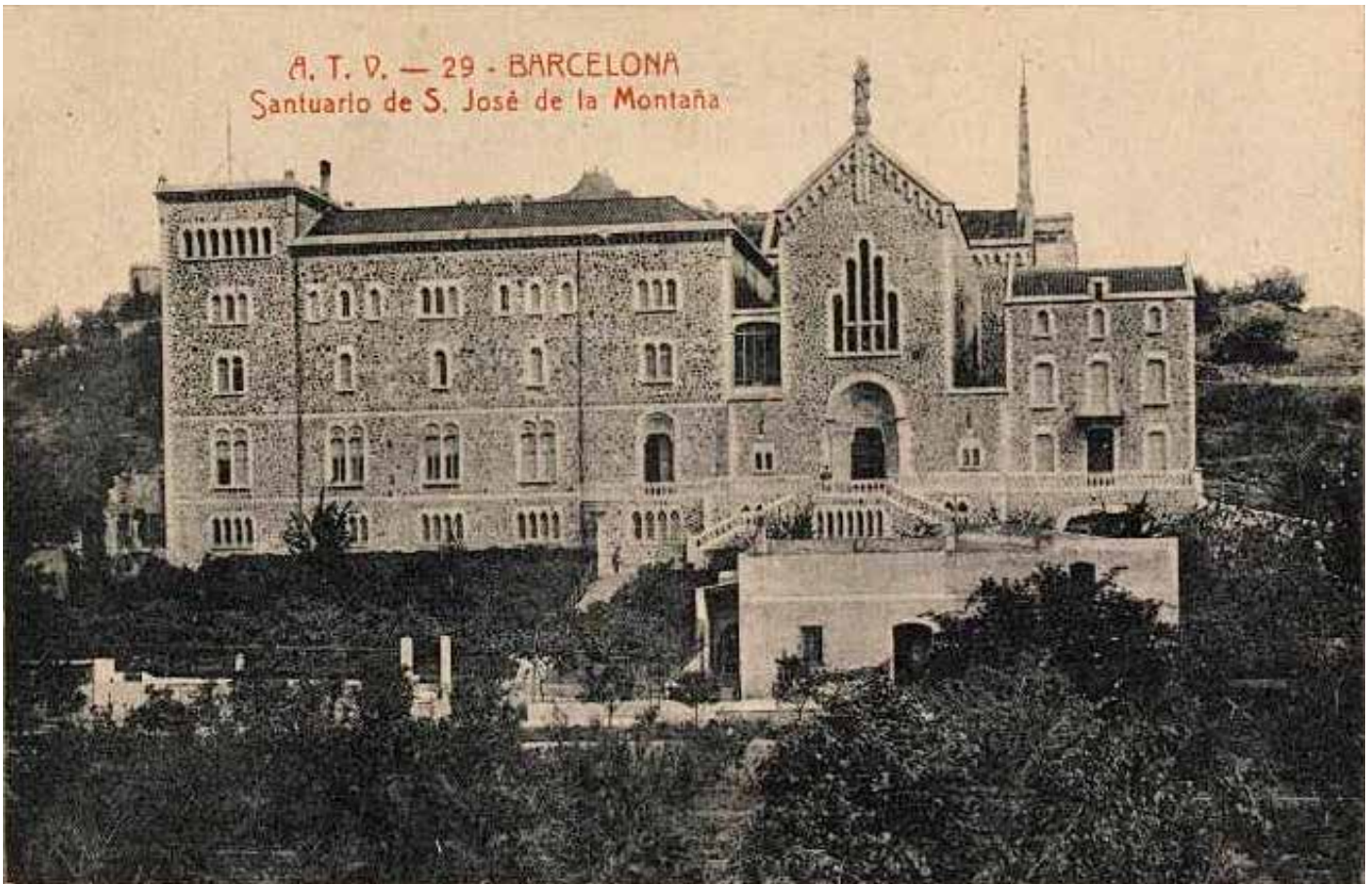
El 1992 a la casa es van restaurar les façanes i el rellotge de sol, i es va recuperar el color verd original, que aparegué després de treure diferents capes de pintura. Durant aquestes obres es va refer també el jardí i s'obrí una nova porta, a la Travessera de Dalt, davant de la masia, on s'instal·là una reixa i una porta metàl·lica que permeten descobrir el jardí i la masia.

La imatge

Façana de la masia de Can Tusquets per la Travessera de Dalt, amb l'Hospital de l'Esperança al fons.

El santuari de Sant Josep de la Muntanya

El Santuari de Sant Josep de la Muntanya projectat per Francesc Berenguer i Mestres, en la segona dècada del segle XX. A. T. V./AMDG

L'any 1845, a la població malaguenya de Valle de Abdalajís, va néixer Ana Josefa Pérez Florido, que amb el temps es convertiria amb la Mare Petra de Sant Josep. Acompanyada d'una altra religiosa, arribaren a la ciutat de Barcelona el 25 de novembre de 1886, i s'instal·laren provisionalment a una casa del carrer d'Ataülf, per atendre nenes pobres. Poques setmanes després, el 17 de gener de 1887, les germanes es van traslladar a una casa anomenada "El Putxet" de Sant Gervasi de Cassoles, on seguiren el seu apostolat. Arran de la necessitat de trobar un lloguer més econòmic, marxaren cap al carrer de Sant Salvador de la vila de Gràcia.

Un dia que la Mare Petra es trobava fora de Gràcia, el propietari de la finca va comunicar a la comunitat que posava a la venda la torre pel preu de 55.000 pessetes. De retorn a Gràcia, la Mare Petra intentà solucionar la qüestió. Uns dies després, es va presentar a la casa la senyora Carme Masferrer, coneguda dels problemes que tenia la congregació, per oferir-los una finca de la seva propietat, de 320.000 pams de terreny i una torre, ubicada en una zona muntanyenca i sense arbrat coneguda com la Muntanya Pelada.

El 14 d'agost de 1895, es va col·locar la primera pedra del nou Santuari de Sant Josep de la Muntanya, una

llar per a nens i nenes desemparats. Sota la direcció de Francesc Berenguer i Mestres i l'execució del mestre d'obres Antoni Barba, van començar les obres, que, davant de la generositat dels catalans en el projecte la Mare Petra, va incloure també una església.

Les obres que van ser aprovades per l'Ajuntament de Gràcia, que, a més, hi va contribuir amb l'exempció del pagament dels drets municipals i que la Mare Petra seguí de prop, fins al punt de demanar dues vegades l'ampliació de l'església.

L'any 1900, amb el Santuari encara en construcció, es va traslladar la imatge de Sant Josep, des de la casa del carrer de Sant Salvador fins al nou edifici. Poc després, el mes de gener de 1901, l'església, la capella del Sant, la casa d'acollida de les nenes i la residència per a les religioses que l'atenien, ja estaven acabades. Finalment, el santuari, malgrat quedar obres pendents, es va inaugurar el 20 de març de 1902.

A la dècada de 1930 la comunitat va adquirir la masia i els terrenys de Can Tusquets.

L'apunt

El Santuari de Sant Josep de la Muntanya és un projecte de Francesc Berenguer i Mestres, signat per l'arquitecte municipal de Gràcia Miquel Pasqual i Tintorer.

El conjunt monumental, consta de tres cossos, al mig, l'església de nau única amb transsepte i absis semi-circular, que gràcies a la seva alçada presideix tot el conjunt. Mentre que a la dreta es troba la casa de les novícies i a l'esquerra hi ha el convent. La construcció també disposa a l'interior d'un claustre que sorprèn pel seu estil senzill i que destaca per les seves voltes de maó vist. Tot el conjunt està construït de maçoneria, amb pedra tallada a les cantonades.

Al davant, una gran esplanada dona amplitud al santuari i permet celebrar els actes litúrgics o cívics amb certa comoditat, i està construïda sobre tallers i altres dependències que comuniquen amb els jardins inferiors.

Malgrat la riquesa dels edificis, gairebé tots els ornaments són d'obra moderna, en quedar destruïts els originals durant la guerra civil espanyola.

La imatge

Entrada al Santuari de Sant Josep de la Muntanya, a l'avinguda del mateix nom a la segona dècada del segle XX.

L'Hospital de l'Esperança

Imatge aèria de l'hospital de l'Esperança, construït a tocar el Santuari de Sant Josep de la Muntanya l'any 1955. AUTOR DESCONEGUT/ARXIU JMC

El 22 de juny de 1945 es va inaugurar, a l'avinguda de Sant Josep de la Muntanya, la primera fase del nou complex de l'Hospital de l'Esperança, en un acte presidit per l'alcalde de Barcelona Josep Maria d'Albert i Despujol, baró de Terrades, i l'arquebisbe de Barcelona, Doctor Gregorio Modrego, un edifici de quatre plantes i semisoterranis, amb habitacions compartides i individuals, dividit de la següent manera:

Planta baixa: Direcció, Administració i lloc de Guàrdia. Cardiologia i Reumatologia.

Primera planta: dos quiròfans i serveis annexos com ara habitacions d'esterilització, instrumental, entre altres.

Segona planta: serveis de medicina general.

Tercera planta: servei de geriatria.

Quarta planta: serveis auxiliars, laboratori, habitacions per a interns, capella de la comunitat religiosa, sala de conferències, habitació del capellà de l'hospital, menjador de metges, serveis diversos.

Semisoterranis, a l'ala esquerra, la sala de raigs X, laboratori fotogràfic, farmàcia i dipòsit de cadàvers; a

l'ala dreta, els dispensaris, la cuina central i el tren de rentat mecànic, així com els serveis de desinfecció i desinsectació.

Malgrat disposar d'espai per acollir 250 malalts, aquesta xifra, va baixar als 196 llits que foren ocupats per 74 homes i 122 dones, mentre que la resta es destinaren a residència de les religioses, personal auxiliar, entre altres motius sobrevinguts.

Tres anys després, a l'edifici, s'hi instal·là el Servei Quirúrgic d'Urgències municipal, que va restar 30 llits més del total dels 196, destinat a l'assistència de les persones que arribaven a aquest servei. Amb la inauguració, l'any 1956, del Centre Quirúrgic Municipal d'Urgències de Perecamps, l'hospital va tornar a recuperar els llits.

El 1951 començaren les obres de la part central, que permeteren reubicar la farmàcia, la capella, així com altres serveis i guanyar 20 llits, fins als 216. Arribats al 1955, s'acaba de construir el segon edifici i es dona complex hospitalari la forma característica d'H, cosa que els va permetre arribar als 520 llits d'hospitalització.

A finals de l'any 1969, dins de les instal·lacions de l'hospital es va construir el nou dispensari municipal de Gràcia, que substituïa al dispensari del carrer de Mozart, 24, a tocar de la plaça de la Vila de Gràcia i que fou una de les primeres passes de les urgències hospitalàries amb tots els ets i uts.

Poc després, el 1975, l'Hospital de la Mare de Déu de l'Esperança es va convertir en un asil per a gent gran. Arribats al 1977, es va obrir una nova etapa per a l'hospital, quan decidiren transformar-lo en un hospital general, després d'arribar a un acord amb la Seguretat Social. També aquell any es posà en marxa la unitat oncològica, mentre que el 1978 s'obrí el servei de nefrologia, que el 1979 efectuà el seu primer trasplantament renal.

Després de refer tres plantes hospitalàries i de tancar una de malalts crònics, el 1981 va entrar en funcionament com a tal el servei d'urgències. El 1982, es posà en marxa la unitat de cures intensives i el banc de sang. Dos anys després, el 1984, es portà a terme el primer trasplantament de fetge de Catalunya, fora de l'Hospital de Bellvitge.

L'any 1992, de la mà de l'Institut Municipal d'Assistència Sanitària, es va fer una remodelació d'hospitals, que atorgà a l'Hospital de l'Esperança una certa especialització en dues àrees; d'una banda, la quirúrgica, fonamentalment l'oftalmològica, i de l'altra, la relacionada amb les malalties de l'aparell locomotor.

Temps després, amb els trasllats a l'Hospital de Mar de diferents serveis, i la reorganització hospitalària de la ciutat feta pel Consorci Sanitari de Barcelona, l'Hospital de l'Esperança, molt apreciat per les veïnes i veïns de Gràcia va passar a tenir un altre paper dins del nou model sanitari de la ciutat.

L'apunt

D'un temps ençà, la Casa Consistorial de Gràcia havia acollit un dispensari municipal, al qual, durant un temps, s'hi accedia per la porta principal de l'Ajuntament, i del qual més tard s'habilità una nova porta independent al carrer de Mozart, 24. Després de dècades d'atendre infinitat de lesions que podien anar des de guarir una ferida crítica fins a intentar reanimar un cadàver, aquest servei es va traslladar a l'hospital de l'Esperança de Gràcia, un fet que va recollir el diari *La Vanguardia* del 21 de setembre de 1969, en aquests termes:

El nou dispensari de Gràcia estarà instal·lat a l'hospital de l'Esperança,

Substituirà al que actualment funciona al carrer de Mozart.

El Municipi està construït dins del recinte de l'Hospital de La nostra Senyora de l'Esperança, encara que com a servei independent, el nou dispensari de Gràcia, que substituirà al que fins ara ve funcionant al carrer de Mozart, 24, en els voltants de la plaça Rius i Taulet. El dispensari, com el mateix hospital portarà el nom de l'Esperança, en comptes del de Gràcia.

Aquest nou centre assistencial de l'avinguda de Sant Josep de la Muntanya s'ha muntat d'acord amb les exigències d'un servei d'aquest tipus. Allunyat de grans nusos de trànsit, permet un ràpid trasllat dels possibles pacients, compte amb possibilitats d'aparcaments; la seva instal·lació funcional permetrà un eficaç tractament clínic i podrà complir perfectament la seva comesa.

El vell dispensari de Gràcia, doncs, desapareixerà com a tal, però la delegació de serveis de Sanitat i Assistència Social projecta muntar allí una llar del jubilat.

La imatge

Cos de l'edifici de l'hospital de l'Esperança a tocar del carrer de la Mare de Déu de la Salut l'any 1955.

La Kasa de La Muntanya

Una de les portes d'entrada a l'antiga caserna de la Guàrdia Civil del Park Güell, ubicada a l'avinguda del Santuari de Sant Josep de la Muntanya, que des del 1989 es va convertir en la Kasa de la Muntanya. El mes de setembre de 2022. JOSEP MARIA CONTEL/ARXIU JMC

Arran de les vagues i protestes obreristes contra l'èlit burgesa de començament del segle XX, el comte Eusebi Güell va demanar al govern espanyol la construcció d'una caserna de la Guàrdia Civil prop del Park Güell, per tal de protegir els nous propietaris que s'instal·laren en la nova urbanització.

Donat que el govern argumentà que no disposava dels recursos necessaris per a tal empresa, el comte Güell decidí de pagar-lo de la seva butxaca i cedir-lo al govern espanyol, amb la condició que si algun dia la Guàrdia Civil deixava la caserna, la seva propietat tornaria a la família Güell.

El lloc triat fou una peça de terreny de l'actual carrer de Sant Josep de la Muntanya, 31-35, on l'arquitecte Juli Batlle Arús aixecà el nou edifici entre els anys 1905-1906. Una caserna fortificada d'uns 700 m² amb un gran patí interior i els habitatges distribuïts en les galeries interiors a l'estil de les corralas de Madrid.

Finides les obres, un contingent de guàrdies civils amb les seves famílies ocuparen les noves dependències de la caserna del Park Güell, on es van estar fins a l'any 1982, quan la dotació de guàrdies fou retirada d'aquesta posició. Malgrat tot, encara s'hi va quedar algun guàrdia fins a l'any 1987, quan l'explosió d'un artefacte col·locat per Terra Lliure a una de les portes la va destrossar.

Finalment, abandonada la caserna, el mes de novembre de 1989, les seves instal·lacions foren ocupades per un grup de joves anarquistes.

El moviment, des d'aquell moment el convertiren en un espai de convivència i d'autogestió, com reflecteixen les diferents pintades que hi ha a l'edifici com la d'"Ocupa y resiste". Al llarg dels anys, la Kasa ha acollit

concerts, tallers, xerrades, trobades del món okupa entre altres activitats, sempre sota els principis d'autogestió, antimilitarisme, antifeixisme i anticapitalisme.

Malgrat els diferents intents de fer-los fora, la Kasa de la Muntanya ha aguantat tots els embats. L'any 2018, l'Ajuntament de Barcelona va anunciar un projecte per fer-hi habitatges socials.

L'apunt

A dos quarts de tres de la matinada del dilluns 31 d'agost de 1987, l'organització Terra Lliure va col·locar un artefacte explosiu casolà, fet amb una cantimplora i 400 grams de cloratita, a una de les portes de la caserna en desús de la Guàrdia Civil al Park Güell, malgrat que l'edifici estava habitat per un guàrdia que estava de vacances. L'explosió va destrossar la porta de la caserna, i va causar diferents danys en un edifici proper. L'acció va ser, més tard, reivindicada pel col·lectiu a Catalunya Ràdio.

La imatge

Mural pintat per l'artista a Roc Blackblock a la paret mitgera de la Kasa de la Muntanya, inspirat en la fotografia feta per Antoni Campanya el 28 d'agost de 1936, en el decurs de la Guerra Civil Espanyola. El mes de setembre de 2022.

La casa Pere Jaqués

La Casa Pere Jaqué a la cantonada del carrer d'Olot amb l'avinguda del Santuari de Sant Josep de la Muntanya a tocar del Park Güell, tot just davant de l'entrada al parc, el mes de setembre de 2022. JOSEP MARIA CONTEL/ARXIU JMC

La Casa Pere Jaqué, coneguda també com Can Ceguet, es troba a la cantonada del carrer d'Olot amb l'avinguda del Santuari de Sant Josep de la Muntanya a tocar del Park Güell. Es tracta d'un edifici senyorial, d'estil eclèctic, obra de l'arquitecte Joan Marsans i Solà, aixecada l'any 1900 i reformada el 1905.

És un edifici de planta quadriculada, a quatre vents, amb planta baixa i pis, que compta amb una torre, mirador amb un campanar a dalt de tot, coronada amb un paral·lamps artístic i que ofereix unes magnífiques vistes sobre el parc. La casa il·lustra el que foren les torres d'estiueig de la burgesia barcelonina a cavall dels segles XIX i XX.

Quant als usos de la mansió, a banda de la tradicional de segona residència, abans de la Guerra Civil Espanyola, acollí una comunitat de religioses. Després s'hi establí durant molts anys la família Cervera, que eren comerciants de peix.

Finalment, l'any 2018 fou adquirida per la societat Shinto Tsushin Co, LTD, empresa que el va llogar per quinze anys a Barcelona Serveis Municipals (BSM), la societat municipal que, entre altres serveis, gestiona el Park Güell i que instal·là a la casa les oficines de gestió del parc. Puntualment, aquest espai també ha acollit reunions amb els veïns i veïnes de la zona.

L'apunt

Com a dada complementària, cal esmentar que l'arquitecte Joan Marsans i Solà, abans de projectar la Casa Pere Jaqué, l'any 1893, ja havia construït, a la cantonada dels carrers de Verdi amb el de Vallfogona, la Casa Miquel Call i Millàs, que destaca per les serigrafies d'animals a la façana.

La imatge

Imatge de la Casa Pere Jaqué des del carrer d'Olot, tot just davant de l'entrada principal del Park Güell, el mes de setembre de 2022.

Can Muntaner de Dalt

Façana i part del jardí de Can Muntaner de Dalt, antiga residència d'Eusebi Güell entorn de la inauguració de l'escola Baldiri Reixac el 29 de març de 1931. AUTOR DESCONEGUT/Fons ESCOLA BALDIRI REIXAC

L'antiga masia de Can Muntaner de Dalt o Can Larrard, ubicada dins del recinte del Park Güell del carrer d'Olot número, 3, fou una propietat molt lligada a famílies benestants. Un dels primers propietaris va ser Antoni Alexandre de Larrard i Juez-Sarmiento. El 1890 la família va vendre la propietat a Salvador Samà i de Torrents, marquès de Marianao, que el 1899 la vengué a Eusebi Güell i Bacigalupi.

És una gran propietat les terres de la qual estaven poblades d'alzines, roures, pins, així com altres arbres de conreu on hi havia oliveres, lledoners i garrofers.

Amb una extensió de 176.274 m², havia anat perdent terres quan la va comprar Eusebi Güell.

La casa era un edifici de planta rectangular i teulada a quatre aigües, que disposava, encarada a mar, d'una façana simètrica, de color rogenc i amb esgrafiats. A l'esquerra, hi havia una altra peça perpendicularment, amb la qual es forma una "L". Més tard s'hi incorporaren dos nous edificis annexos de terrat pla.

Quan la família Güell va decidir d'anar a viure a la casa de Mas Muntaner, Eusebi Güell va començar unes obres de rehabilitació per convertir-la en mansió de la família, on s'hi va instal·lar finalment l'any 1910. Pocs

anys després, el 1918, moria el comte Güell. Arran de la compra de la propietat per part de l'Ajuntament de Barcelona el 1922, la família va deixar la casa.

Uns anys més tard, el 1927, l'edifici, de la mà de l'arquitecte Adolf Florensa, es convertí en una escola municipal.

L'apunt

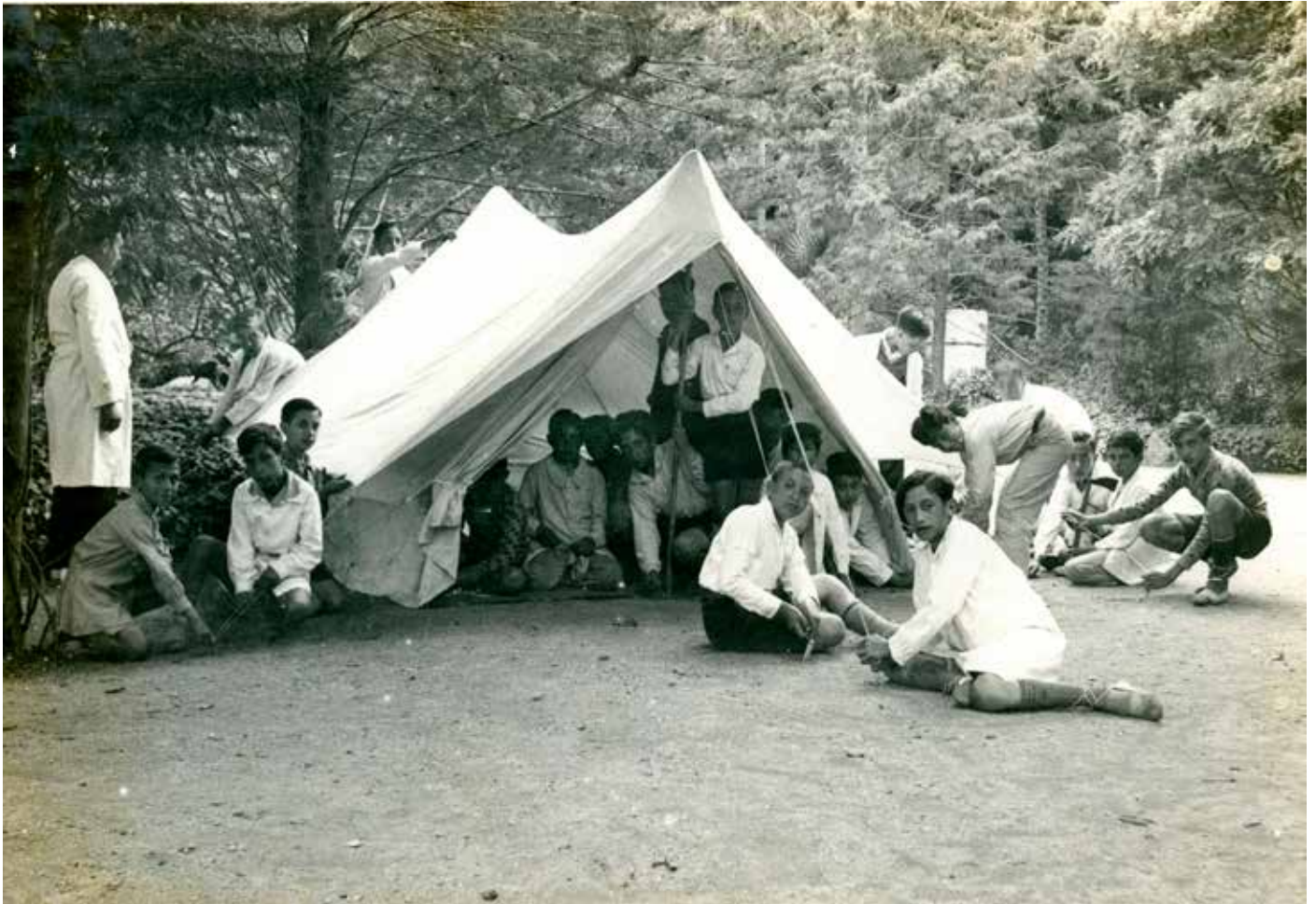
Segons explicava el senyor Enric Sunyer del Grup d'Estudis del Coll, entorn de la casa hi havia nombroses mines de ferro que havien estat explotades durant segles, afegint que probablement ja havien estat treballades pels ibers del turó de la Rovira, arran de les restes de foneria que s'hi havien trobat.

La imatge

Un grup d'alumnes de l'escola Baldiri Reixac al jardí de Can Muntaner de Dalt a principis de la dècada de 1930.

L'Escola Baldiri Reixac

Un grup de nens de l'escola fent pràctiques d'escoltisme a començament de la dècada de 1930. HILARI GRÀCIA ANDREU/Fons ESCOLA BALDIRI REIXAC

Fruit dels treballs del Patronat Escolar creat per l'Ajuntament de Barcelona, el 29 de març de 1931 es va inaugurar l'escola Baldiri Reixac, oberta al bell mig del Parc Güell, en l'antiga mansió que havia estat habitatge particular d'Eusebi Güell, coneguda com *can Muntaner de Dalt* i original del segle XVIII.

Al centre es cuidava molt l'aspecte lúdic dels nens i nenes, que, a més a més de les classes ordinàries a l'escola, també feien sortides o colònies dins de les possibilitats existents, com Sitges o Caldes de Montbui, i en el qual s'aplicaven nous sistemes pedagògics, amb classes pràctiques a l'aire lliure.

Era una escola mixta que va viure grans moments durant el període de la República. Malauradament, finalitzada la guerra, les noves autoritats franquistes la rebatejaren amb el nom de "Grupo Escolar Primo de Rivera" i va perdurar fins a l'any 1984, moment en el qual es va recuperar el primitiu nom de Baldiri Reixac. És en aquesta etapa de la dictadura quan l'Ajuntament va comprar, l'any 1969, l'edifici als hereus d'Eusebi Güell, que van veure complida la seva vella pretensió que el consistori adquirís la finca.

Poc després de la recuperació de la seva identitat, el setembre de 1985, un estudi de l'Ajuntament proposava construir una nova escola entre el carrer d'Olot

i del Cottolengo, ja que argumentava que la seva ubicació afectava negativament el conjunt monumental del Park Güell.

El projecte ràpidament fou contestat pels pares i professors que es mobilitzaren i encarregaren un informe arquitectònic, signat el 12 de novembre del 1986 pels arquitectes Navarro Acebes i Torrent Echeverria, en què avalaven la integració de l'escola en el conjunt del parc. Afortunadament, el 12 de setembre del 1990 comunicaven a l'escola que finalment restava al seu lloc.

L'any 2006 arran de celebrar el seu 75è aniversari, l'escola va rebre la Medalla d'Honor de la Ciutat “*per la seva tasca pedagògica innovadora en el temps de la segona República i pel seu arrelament social al barri de la Salut*”. D'altra banda, des del 2014 l'escola forma part de la Xarxa d'Escoles Històriques de Barcelona.

Patronat Escolar de Barcelona

L'any 1922, l'Ajuntament de Barcelona, de la mà de Manuel Ainaud i Sánchez i en col·laboració de la Mancomunitat de Catalunya, van concebre el Patronat Escolar amb la idea de crear un seguit d'escoles conegudes com a *escoles belles* o *escoles formoses*, sota la filosofia de desenvolupar un sistema pedagògic d'escola pública gratuïta, moderna, de nivell i digne.

Arribats a l'any 1923, i arran de la dictadura de Primo de Rivera, totes les activitats del Patronat quedaren aturades. Afortunadament, recuperada la normalitat i gràcies a tota la feina que es va poder fer, l'any 1931, el Patronat Escolar inaugurava, en un sol dia, a la ciutat de Barcelona onze grups escolars, entre ells l'escola Baldiri Reixac.

L'apunt

L'escola Baldiri Reixac va adoptar el seu nom en honor de Baldiri Reixac i Carbó, pedagog, que va néixer el gener de 1703 i morí el 15 de febrer de 1781 a Ollers, Pla de l'Estany. Prevere i rector de Sant Martí d'Ollers entre 1730 i 1781, va publicar el 1749, el llibre *Instruccions per l'ensenyança de minyons* primer treball a Catalunya que parlava dels nous sistemes pedagògics.

Era una publicació innovadora formada per una enciclopèdia, diccionaris, gramàtiques, un tractat de pedagogia i un manual d'instruccions de temes diversos, que el va convertir en un dels precursors cabdals de la pedagogia catalana.

La imatge

Un grup d'alumnes de l'escola en el decurs d'una classe de naturals impartida a l'aire lliure a començaments de la dècada de 1930.

El Park Güell

Entrada al Park Güell des del carrer d'Olot durant la dècada dels anys quaranta del segle XX, moment el qual encara es mantenien les antigues portes de fusta. RAFAEL CONTEL/ARXIU JMC

L'any 1895 Eusebi Güell i Bacigalupi, comte de Güell, va comprar les finques de Can Muntaner de Dalt, que havia estat propietat de Martí Larrard, i que la vengué a Salvador de Samà i de Torrents, marquès de Mariano, que més tard la revendria a Eusebi Güell i una peça propietat de l'excalde Coll i Pujol a banda i banda de la muntanya Pelada. Els terrenys havien estat boscos d'alzinars i rouredes envoltats de natura salvatge pertot arreu, però, a finals del segle XIX, eren àrees de pins, matolls i arbres de conreu com ara oliveres, lledoners o garrofers.

Unes compres merament especulatives, arran de la visió financera d'Eusebi Güell, a qui no se li escapava que l'expansió de Barcelona aniria creixent i que, tard o d'hora, arribaria a aquells indrets.

L'objectiu era construir-hi una ciutat jardí de tipus anglès i, per dur a terme aquest ambiciós projecte, va voler comptar amb Antoni Gaudí, a qui va conèixer l'any 1878, malgrat que hi ha veus que parlen d'un primer oferiment fet a l'arquitecte Domènech i Muntaner. Per a aquest menester, Güell va posar a les ordres de Gaudí un dels constructors de la seva confiança, Josep Pardo Casanovas, que va traçar la planificació dels carrers que envoltarien el recinte.

Les obres van començar el 1900 i, tres anys després, estaven enllestides les construccions bàsiques, com ara el mur del perímetre, els pavellons d'entrada, l'escala principal, la plaça coberta que havia de ser un mercat, la plaça mirador superior i els viaductes. Tot estava a punt per començar a edificar les seixanta parcel·les previstes de poc més 30.000 pams quadrats.

Quant a les instal·lacions comunes, en el projecte hi havia una gran plaça pública, un mercat, una capella i, per tal de garantir la seguretat dels habitants del conjunt del recinte, Eusebi Güell va cedir uns terrenys en un dels extrems del recinte per edificar-hi una caserna de la guàrdia civil. Tot plegat havia de disposar, també, d'una xarxa de clavegueram, llum i telèfon.

Malauradament, amb el desenvolupament de les obres, Eusebi Güell es va desencisar del projecte i va donar per fracassada la seva operació immobiliària. Malgrat aquesta situació, el parc es va convertir en una atracció per a tota mena de visitants i com a lloc de reunió i trobada d'entitats diverses que anaren celebrant les seves festes com, el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, i un ball de sardanes, ambdós el 1906, o la festa en benefici de l'Asil de Santa Llúcia el 1908.

Al recinte es podia accedir amb una entrada que costava 50 cèntims, o bé gratuïtament amb un permís del comte Güell. Les visites es remunten a l'any 1902, quan un grup del Centre Excursionista de Catalunya el va visitar o una visita de l'Associació d'Arquitectes feta el 1903.

Després de la mort del comte Güell el 1918, els seus hereus entraren en negociacions amb l'Ajuntament de Barcelona perquè comprés el parc després de diferents tractes i pagaments el Park Güell es va obrir el 26 d'abril de 1926 després de la mort d'Antoni Gaudí.

Al llarg de les dècades posteriors, el 1969, el parc va ser catalogat com Monument Històric-Artístic de Caràcter Nacional i el 1984, la UNESCO el va declarar Patrimoni de la Humanitat.

Antoni Gaudí i Cornet

Antoni Gaudí i Cornet va néixer el 25 de juny de 1852 a la província de Tarragona, ara bé, hi ha certa controvèrsia en el lloc on veié la primera llum. Alguns el situen a Reus i altres al Mas de la Caldera a Riudoms.

També s'explica que l'endemà va ser batejat a l'església prioral de Sant Pere de Reus. Afegint-hi més dades, es diu que el mateix Gaudí comentava de vegades que el seu natalici s'havia produït a Riudoms. Clar, sempre cal ser prudent, sobretot pel que fa al dia de naixement, ja que en aquells moments se solien fer els registres dies després, i aquests agafaven la data de la inscripció. Un altre tema és la seva filiació com a reusenc. En aquest sentit, cal dir que en aquells moments encara no s'havia creat el Registre Civil i, per tant, es preniën les dades d'on havia estat batejat.

Els seus primers estudis els va cursar a Reus, on va estudiar el batxillerat als Escolapis d'aquesta població, per traslladar-se el 1870 a Barcelona on va estudiar arquitectura a l'Escola de la Llotja i l'Escola Provincial d'Arquitectura de Barcelona. Va obtenir el títol d'arquitecte el 1878.

El 1873, va treballar com a delineant per a Josep Fontserè i Mestres. Entre el 1873 i 1878, en el projecte de la cascada monumental del parc de la Ciutadella principalment en la gruta i l'aquari.

El 1878 l'Ajuntament de Barcelona va encarregar-li el disseny d'uns fanals de sis braços per a la plaça Reial, dels quals cal destacar les dues serps enroscades al tronc principal i el casc del déu romà Mercuri que els coronava.

Entre els principals treballs de Gaudí es pot esmentar:

La Casa Vicens, construïda l'any 1883 a Gràcia; també d'aquest any, l'encàrrec de la Sagrada Família, un projecte en el qual substitueix l'arquitecte inicial; "El Capriçho", a la població de Comillas de Cantàbria entre 1883 i 1885; el 1886 va començar la construcció del Palau Güell del carrer Nou de la Rambla; entre el 1900 i 1914 construï la torre Bellesguard; la Casa Batlló en el període de 1904-1906 i la Casa Milà entre els anys 1905-1907.

A la mort de Francesc Berenguer i Mestres, íntim amic, col·laborador, i considerat per Gaudí com la seva mà dreta, el 1914 va decidir dedicar-se exclusivament a la construcció de la Sagrada Família, una tasca que va desenvolupar fins al 7 de juny de 1926, quan, en travessar un carrer, un tramvia el va atropellar. Va quedar sense sentit i va ser traslladat a la casa de socors de la ronda de Sant Pere; el 10 de juny va morir a l'hospital de la Santa Creu .

L'apunt

Durant dècades, el parc era molt freqüentat per les veïnes i veïns de les barriades de l'entorn. Les famílies anaven al parc i es repartien pels diferents espais, sobretot els diumenges, quan moltes d'elles preparaven un dinar de carmanyola, mentre la canalla jugava.

El parc també fou un punt de trobada per a moltes escoles on anaven d'excursió. En aquest sentit, ressenyar a començament dels anys seixanta del segle XX, el col·legi la Salle de Gràcia, que, segons el comportament, premiava els alumnes de les diferents classes amb una tarda festiva al parc, on aquell alumnat corria i saltava per arreu mentre jugaven a jocs tradicionals.

La imatge

Uns tricicles rodant per la gran plaça central del Parc Güell, juntament amb les bicicletes –que es llogaven al mateix parc– a principis de la dècada del 1960.

Les Darderes

Processó davant de l'església de les Darderes, amb l'antiga façana, a la cantonada amb Sors, abans de la reforma de la Travessera de Dalt, més estreta i vorejada de torres i cases baixes. Una paisatge que va desaparèixer amb l'obertura de l'anomenada ronda del Mig. AUTOR DESCONEGUT / Fons MONTSERRAT ROCA GALLÉS

Al carrer de Sors, cantonada amb la Travessera de Dalt hi ha el Convent de les Darderes, nom popular com es coneixen les monges de la congregació de les Germanes Franciscanes Missioneres de Nostra Senyora, que es van instal·lar en aquest indret a partir de l'any 1914.

Ordre de les "Darderes" es remunta l'any 1731, a Barcelona, quan el metge Francesc Darder va deixar tot el seu patrimoni a la Causa Pia Darder, per tal de mantenir una associació de dones seglars que atendien les maletes pobres de l'Hospital de la Santa Creu.

Dècades després, el 1883, aquesta associació es convertí en una congregació religiosa afiliada al Tercer Orde Franciscà de la qual en fou fundadora i primera superiora, Isabel Ventosa. En l'afiançament d'aquest ordre, el bisbe Casañas hi tingué un gran paper, en donar suport a les primeres constitucions l'any 1894 que reberen l'aprovació pontifícia el 1909.

Una tasca que, segons les dites constitucions, giraven entorn de promoure la glòria de Déu santificant les seves ànimes i la dels seus pròxims, principalment tenint cura dels malalts i de l'ensenyança de les nenes.

Pocs anys després, el 1814, la Mare Superiora general Antònia València Ferrer, començà a fer gestions per traslladar la casa mare establerta al carrer de l'Hospital de Barcelona i el Noviciat ubicat a la població de Sarrià a un nou edifici.

Finalment, l'indret escollit fou un edifici del carrer de Sors, 61 de Gràcia, al qual sumaren un altre del mateix carrer amb el número 59. La finca era dins de la demarcació de la parròquia de Sant Joan Baptista,, i, després de diferents negociacions, signaren l'escriptura de compravenda amb la seva propietària Maria Torràs i Puig, el 19 de maig de 1914, amb un preu de 95.000 pessetes, de les quals 40.000 es feien efectives al moment de la signatura i la resta, 55.000, a pagar en el termini de cinc anys a un interès d'un 4% anual.

La finca, de 2.184,50 m², i que disposava de dues cases edificades al carrer de Sor, 59 i 61, a més de jardí i hort, havia estat propietat de Maria Torràs i Puig des del 1913, quan la va heretar del seu pare, Joan Torràs Guardiola (Sant Andreu del Palomar 1827 - Barcelona 1910), arquitecte i propietari d'una fàbrica al Poblenou, dedicada a grans construccions.

Una dada curiosa de la finca de Gràcia és que el seu propietari, Joan Torràs, s'hi havia fet construir una

mena de talaia des d'on podia veure la torre de la seva fàbrica al Poblenou.

Finalment, entre el 7 i 9 de gener de 1915, les germanes de la casa del carrer Hospital que havien de traslladar-se a Gràcia, així com les del Noviciat de Sarrià, a poc a poc emprengueren camí cap al seu nou destí, que el 8 de gener de 1915, es convertí en la Casa General i el Noviciat de l'orde.

Arribats al 6 de febrer de 1930, la capella de què inicialment s'havia dotat la congregació fou substituïda per una nova església, ubicada a la cantonada de la Travessera de Dalt i del carrer de Sors, va ser obra de l'arquitecte Marqués de Sagnier i beneïda pel bisbe de Barcelona Manuel Irurita.

Poc temps després, el mes de juliol de 1936, l'església va ser destruïda arran de l'inici de la guerra civil espanyola. Finit el conflicte, temps després l'església es va recuperar.

Malauradament, arribats a la dècada del 1960, amb la reconversió del carrer de la Travessera de Dalt com a ronda del Mig, com també altres edificis veïns, a l'església de les Darderes li van retallar una part de la façana original i la van deixar amb una nau més petita.

L'apunt

Pel que fa a l'arribada de les Darderes a Gràcia, *La Vanguardia* del 7 de gener de l'any 1915 deia:

“El divendres vinent es farà la benedicció i inauguració de la casa-capella que les religioses de la Nativitat de Nostra Senyora que les “Darderes” tenen al carrer de Sors, a la barriada de Gràcia.

“El dissabte que ve, a les 10 del matí, es cantarà un solemne ofici, a la nova capella, celebrant el canonge Dr. Puig, assistit del regent de Sant Joan Baptista, reverend senyor Josep Brasó i de l'econom de Sant Agustí, llicenciat senyor Lluís Xiró.

La imatge

Església de les Darderes, obra de l'arquitecte Marqués de Sagnier, ubicada a la cantonada de la Travessera de Dalt i del carrer de Sors, en la qual es pot apreciar la façana principal retallada a la dècada del 1960, arran de les obres de reconversió del carrer de la Travessera de Dalt com a ronda del Mig. En una imatge el 21 d'octubre de 1922.

El casal de Barri Cardener

Façana i porta principal del Casal de Barri Cardener ubicat al carrer Cardener, 45, el mes d'octubre de 2022. JOSEP MARIA CONTEL/ARXIU JMC

El Casal de Barri Cardener és un equipament municipal en règim de gestió ciutadana, propietat de l'Ajuntament de Barcelona la gestió del qual recau en tres entitats del barri, que van assumir aquesta responsabilitat emparant-se en els ideals de la participació popular.

L'edifici està ubicat al barri de la Salut, que antigament fou la cotxera de la finca de la Travessera de Dalt, 138, ocupada per l'orde de les religioses Terciàries Franciscanes (Darderes) i que des de 1948 es va rehabilitar en diferents ocasions per l'arquitecte Ramon Paradell. Les obres van permetre acollir

l'escola religiosa anomenada Escuelas gratuitas de la Divina Pastora.

Anys més tard i durant uns deu anys, va formar part de les Escoles Laietània. fins que l'any 1975 es va fundar l'Escola Pau Casals i que ocupà fins a l'any 1996, que va acollir una part de l'escola Pau Casals. En aquesta data, el centre escolar es va traslladar a un nou edifici ubicat des del carrer de la Providència fins al de la Legalitat.

Un fet que va deixar buit d'activitat i contingut l'edifici del carrer Cardener, 45 i que va ser aprofitat pels veïns i les entitats de l'entorn per reivindicar el seu ús com a

equipament i que servís paral·lelament com un centre que acollís les diferents associacions del barri.

Una de les primeres accions fou una recollida de signatures entre les persones que estaven d'acord amb el nou projecte i que va aconseguir arribar a la xifra de les 3.500 signatures.

Malgrat les signatures i tot l'activisme del veïnat entorn de la proposta, l'Ajuntament la va desestimar perquè els locals estaven llogats. No obstant això, sí que va mostrar una certa voluntat a convertir l'edifici en un equipament per al barri.

La proposta inicial de l'Ajuntament fou convertir una part en un Casal per a gent gran i encabir-hi a la resta serveis educatius, com el Centre de Recursos Pedagògics (CRP) i l'Equip d'Assessorament Psico-pedagògic (EAP).

Afortunadament, el projecte inicial va anar canviant fins a arribar a la idea de convertir-lo en un Casal de Barri al servei de les necessitats de les associacions i el veïnat.

Arribats a l'any 2002, el nou equipament va obrir les portes com a casal de barri gestionat per entitats del territori i en la gestió del qual, des de l'obertura de l'espai, han col·laborat l'Associació de Veïns del Carrer Argentona, l'ATTAC de Gràcia, l'Associació de Gent Gran Pau Casals i l'Associació de Dones Ciberdona. L'any 2010 s'hi va sumar l'Agrupament Escola Roland Philipps. En l'actualitat només les tres darreres continuen al capdavant del casal.

L'escola Pau Casals

Pocs mesos abans de la mort de Franco, l'any 1975, un grup de professionals de l'ensenyament veieren la necessitat de crear una escola catalana, laica, plural, on no s'excloués ningú, sense voluntat de lucre i pensada per educar en uns valors que estimulessin el creixement personal i social dels alumnes.

El nom triat per aquests professionals fou el de Pau Casals, l'insigne músic defensor dels drets humans i que feia poc que havia traspassat, amb la convicció que la seva figura es convertiria en un referent i model per a la nova escola.

El lloc triat per aquesta escola fou un edifici de carrer de Cardener, 45, del barri de la Salut de Gràcia, un nou centre escolar, per a nenes i nens, que amb la complicitat de les famílies va obrir les portes el mes de setembre de 1975. Pocs anys després, l'escola es va adherir al Col·lectiu d'Escoles per l'Escola Pública Catalana (CEPEPC), i a primers del mes de novembre de 1987, l'Escola Pau Casals de Gràcia es va integrar a la Xarxa d'Escoles Públiques Catalanes. Finalment, l'any 1996, els alumnes que estudiaven als edificis de Cardener, 45, i d'Argentona estrenaren una nova escola al carrer de la Providència, que acollia l'Educació Infantil i Educació Primària, el qual es va inaugurar el 18 de gener de 1997.

Durant el curs 2000-2001 l'escola va celebrar el seu 25è aniversari amb diferents activitats, entre les quals es presentà el llibre *Pau Casals, 25 anys fent escola amb Gràcia (1975-2000)*.

L'apunt

Una de les entitats cabdals de l'obertura del Casal de Barri Cardener va ser l'Associació de dones Ciberdona, creada l'any 2001 per fomentar la participació de les dones en el seu vessant social, esperonant la igualtat d'oportunitats entre homes i dones en tots els vessants, centrant-se sobretot en la promoció de les noves tecnologies i facilitant la informació de la dona i dels seus drets, per tal que la seva circulació a la societat actual esdevingués igualtat de condicions amb els homes.

La imatge

Ball de la gent gran organitzat per la Fundació Festa Major de Gràcia al Casal de Barri Cardener, el 15 de desembre de 2018.

La capella de les Ànimes

Imatge de la capella de la Vetlla Perpètua en sufragi de les ànimes del purgatori coneguda com a "Capella de les Ànimes". AUTOR DESCONEGUT / Fons PARRÒQUIA DE SANT MIQUEL DELS SANTS

A començament de la dècada de 1920, en un solar del carrer de l'Escorial, donació dels senyors Gressa, es va iniciar la construcció de la cripta del que amb el temps havia de convertir-se en un gran temple expiatori dedicat a la pregària per les ànimes dels difunts del qual van ser impulsors la senyora Maria Schieberck, filla del consol de Dinamarca i presidenta de la confraria de vetlla de les ànimes, i de mossèn Joaquim de Masdexaxart.

Aquell mateix any, el bisbe, acompanyat per Masdexaxart, inauguraven la capella de la Vetlla

Perpètua en sufragi de les ànimes del purgatori, coneguda com a "Capella de les Ànimes", ubicada al final de l'estret jardí que hi ha al costat de l'església de Sant Miquel dels Sants i fent fita amb el carrer Sors, pensada perquè mentre es construïa el nou temple pogueren celebrar les eucaristies per als difunts.

Inaugurada l'església de Sant Miquel dels Sants, la capella de les Ànimes acabà desapareixent l'any 1975 i en el seu lloc es va construir una part dels habitatges que donen al carrer de Sors.

Parròquia de Sant Miquel dels Sants

Els orígens de l'església de Sant Miquel dels Sants cal anar a cercar-los en el projecte de construcció d'una capella que volia aixecar una família benestant i que, arran de la Guerra Civil Espanyola, va quedar aturat. Malgrat aquest contratemps, durant la guerra la cripta bastida ja fou utilitzada com a refugi antiaeri.

Acabada la guerra i dins del pla del bisbe Gregorio Modrego, es va bastir la nova parròquia de Sant Miquel dels Sants oberta el 7 de setembre de 1946, quan Joaquim Masdexart, el seu primer rector, va celebrar l'Eucaristia per primera vegada. Finalment, tot i que encara faltava la façana i el campanar, el 13 d'agost de 1950, amb l'assistència de molts veïns de Gràcia es va inaugurar l'església de Sant Miquel dels Sants, obra d'Antoni Fisas i Planas.

En l'actualitat la parròquia forma part de la unitat pastoral anomenada Les tres de Gràcia, al costat de les parròquies de Mare de Déu de la Salut i Sant Carles Borromeu.

La Mare de Déu de Queralt

Promoguda per l'Associació de Berguedans a Barcelona, el 18 d'octubre de 1959, es va dedicar un altar de

l'església de Sant Miquel dels Sants a la Mare de Déu de Queralt, per aplegar al seu entorn els berguedans que vivien a la ciutat de Barcelona. Temps després, el 1963, el bisbe de Solsona, Vicente Enrique y Tarancón va beneir les pintures d'aquesta capella obra de Guillem Soler i Gatvillaro.

S'hi va instal·lar a l'altar una de les tres imatges que hi ha, dues al Santuari de Queralt a Berga i l'altra a l'església de Gràcia, una talla de fusta d'uns cinquanta centímetres d'alçada d'estil gòtic, que va arribar a Sant Miquel els anys seixanta, del segle XX, on durant dècades la imatge va ser venerada sense cap contratemps.

Malauradament, el dilluns 18 d'octubre de 2021, una persona que passejava pel mercat dels Encants de Barcelona, a la plaça de les Glòries, es va trobar en una parada l'esmentada talla de fusta. Havia estat robada el dissabte anterior i per la qual el venedor en demanava un preu irrisori. Avisats els Mossos d'Esquadra, aquests van recuperar la imatge i la van retornar a la parròquia de Sant Miquel dels Sants, on va ser rebuda per uns dos-cents feligresos, que li donaren la benvinguda. Reinstal·lada en la capella, un vidre gruixut la protegeix d'alguna altra malifeta.

L'apunt

De l'església de Sant Miquel dels Sants cal destacar la cripta de maons vermells amb volta catalana i les columnes massisses de descàrrega. És un espai que, segons testimonis de l'època, es va fer servir com a refugi antiaeri durant la Guerra Civil. Cal esmentar també que l'espai, segons s'explica, fou un punt de trobada de Juan Marsé i els seus companys i un lloc segur de les "aventi" d'aquest col·lectiu.

A l'espai hi ha també tres enterraments, dos de tipus nínxol un on hi ha les restes del segon marquès d'Argentera (el pare del qual va construir l'estació de França) i la seva esposa Mercè Servat i un altre a terra que acull les despulles de mossèn Masdexaxart.

La imatge

Interior de l'església de Sant Miquel dels Sants de Gràcia, el mes d'octubre de 2022.

La plaça de Rovira i Trias

Imatge de la plaça de Rovira i Trias a la dècada de 1950, presa des de la banda del carrer del Torrent de les Flors. En primer terme a l'esquerra la coberta del cinema, al costat un dels tramvies amb una cua de passatgers esperant poder-hi pujar, mentre al fons un altre tramvia s'apropa a la plaça. AUTOR DESCONEGUT/ARXIU JMC

En els anys, la plaça Rovira ha estat i és un dels punts neuràlgics més importants de Gràcia. La història va començar el 29 d'abril de 1861, quan Ramon Rabassa i Plà va comprar tres peces de terres denominades Els Bancals, Vinya de Ca l'Alegre de Baix i Camp de Mariner, que en conjunt representaven la tercera part de la finca coneguda com Alegre de Dalt. L'endemà, davant de notari, cedia dues terceres parts de la possessió adquirida als senyors Juan Manuel Torrente de Flores i Miquel Massens i Soler.

En conjunt, una peça de terra de 68.619,62 m², encaixada principalment entre els torrents del Pecat i de

la Font Roja, adquirida amb la intenció de desenvolupar i presentar per a la seva aprovació a l'Ajuntament de la vila un projecte d'urbanització i d'establir els emfiteutes de les seves parcel·les. Van encarregar el projecte d'ordenació a l'arquitecte Antoni Rovira i Trias, un tràmit que es va aprovar el mateix any 1861.

Una ordenació en la qual necessàriament han d'incloure els carrers de Sant Salvador, Martí i Providència, ja oberts en la urbanització de la plaça del Nord i que ells han de continuar, i obrir els carrers de Masens, Rabassa, Torrente Flores, Tres senyores i la plaça Rovira i Trias. L'operació va suposar que Gràcia guanyés 305 noves parcel·les per construir nous edificis.

Només dinou anys després la plaça acollia el segon tramvia de la vila entre aquesta i la plaça de Sant Anna de Barcelona. El 9 de novembre de 1909 s'obria el cinema Rovira. La plaça i el seu entorn també van inspirar l'escriptor Joan Marsé a incloure l'espai en les seves novel·les, una de les quals, *El Embrujo de Shanghai*, es convertí en pel·lícula de la mà de Fernando Trueba, que el mes de juny de l'any 2001 va rodar algunes de les seves seqüències a la plaça.

En temes més quotidians, a la plaça es va celebrar durant anys la Festa Major de la Salut i anys més tard es va començar a celebrar la Festa Major de Gràcia. Però, segurament, el que popularment més va marcar la plaça, fou el tramvia 39 amb origen i final a aquesta.

Antoni Rovira i Trias

Antoni Rovira i Trias va néixer el 27 de maig de 1816 a Gràcia, llavors districte dels afores de la ciutat de Barcelona. Casat amb Magdalena Rabassa i Barenys, va tenir dos fills, Antoni Rovira i Rabassa, arquitecte, i Ricard Rovira i Rabassa, advocat i jutge de Barcelona. El 2 de maig de 1889, a l'edat de 73 anys, moria arran d'un vessament cerebral.

Al llarg de la seva vida, Antoni Rovira fou una persona molt activa i compromesa. A Gràcia, a banda de la urbanització de la plaça de Rovira i Trias, també és seva la de la plaça del Nord. Però, parlant d'urbanitzacions, la més important va ser el projecte d'ordenació de les terres alliberades entorn de la muralla barcelonina i que pertanyien a diferents pobles del pla, coneguda com l'eixample de 1859. El projecte va guanyar el concurs, però des del govern de Madrid el 1860 imposaren el d'Ildefons Cerdà.

En el camp professional va ser arquitecte municipal de Barcelona, a Gràcia, i Sant Martí de Provençals

entre altres càrrecs. Entre 1862 i 1864 va construir la Torrera del Campanar de la plaça de la Vila de Gràcia.

Però una de les facetes més importants fou la lluita contra els incendis i la creació dels bombers a la ciutat. Ja el 1835 va participar en la posada en marxa de la Sociedad de Seguros Mutuos contra Incendios, on va fer tasques de perit i arquitecte. Va escriure diferents manuals i tractats sobre com apagar els focs i va crear el Cos de Bombers de Barcelona, depenent de l'ajuntament de la ciutat i del qual va ser cap entre els anys 1868 i 1887, moment en què ho va deixar per discrepàncies amb el consistori. Finalment, va ser nomenat cap honorari del Cos de Bombers de Barcelona.

L'escultura del senyor Rovira

Arran de les obres de remodelació de la plaça de Rovira i Trias, la tarda del 16 d'agost de 1990, enmig de la Festa Major de Gràcia, l'alcalde de Barcelona Pasqual Maragall va inaugurar la nova urbanització de la plaça, així com una escultura de mida natural de l'insigne arquitecte, obra de l'escultor Joaquim Camps i Giralt.

És una escultura realista d'Antoni Rovira i Trias, feta en bronze i d'unes dimensions de 140 x 80 x 57 cm, que el representa assegut en un banc de pedra, tal com ho faria qualsevol veí o veïna. Als seus peus hi ha el plànol, també de bronze, del seu projecte de l'eixample barceloní, amb la següent inscripció; 1816 ANTONI ROVIRA I TRIAS 1889 / LE TRACÉ D'UNE VILLE / EST OEUVRE DU TEMPS / OLUTÔT QUE D'ARCHITECTE.

Amb el pas dels anys, des de la seva inauguració la figura s'ha convertit en tot un símbol de la plaça i del seu veïnat.

L'apunt

El carrer de les Tres Senyores, arran de la urbanització de les peces Els Bancals, Vinya de Ca l'Alegre de Baix i Camp de Mariner de la finca Alegre de Dalt, els nous propietaris, Juan Manuel Torrente de Flores, Miquel Massens i Soler i Ramon Rabassa i Pla, s'acolliren al dret de posar nom als nous carrers que s'obriren en aquesta urbanització.

Una vegada anomenats, els propietaris es trobaren que només els quedava un carrer sense nom i tres candidates, les seves dones, Mercè Frígola i Poch, Teresa Rabassa i Puig i Teresa Batet, respectivament. Finalment, adoptaren una solució salomònica, anomenar-lo com el carrer de les Tres Senyores fent referència a les seves mullers.

Malauradament, no hi ha cap ressenya al carrer d'aquest fet i el nom de les senyores generalment queda en l'oblit.

La imatge

Pintura d'Antoni Rovira i Trias, vestit amb l'uniforme de cap de bombers de Barcelona, realitzada l'any 1917 per l'Estudi Fotogràfic Napoleón – Taller de pintura de Barcelona, que es guarda al Parc de Bombers de la Vall d'Hebron.

Pintura NAPOLEON 1917. JOSEP MARIA CONTEL/ARXIU JMC

El tramvia de la plaça de Santa Anna a la plaça Rovira, el segon tramvia de Gràcia

Enmig d'una nevada dels anys seixanta, un tramvia de la línia 39 es prepara a la plaça Rovira per iniciar el seu viatge cap a Barcelona. Aquesta plaça fou origen i final d'aquesta línia a Gràcia, des de la seva entrada en servei el 20 de març de 1940, que cobria el trajecte entre les places de Palau i que amb el temps va esdevenir molt popular entre el veïnat de la vila. AUTOR DESCONEGUT/ Fons VÍCTOR POCINO CRISTÓBAL

E

l mes de maig de 1874, Joseph Congnere va sol·licitar l'autorització per explotar una línia de tramvia entre la plaça de Santa Anna i Gràcia. El 6 de novembre de 1874 l'Ajuntament de

Gràcia va acordar la concessió a perpetuïtat i amb llibertat de tarifes. L'agost de 1876 els drets van ser traspassats a Joseph Antoni Puig i Narcís d'Arquer i més tard van anar a parar, el 19 de juliol de 1878, a Joan Amat.

Les obres de construcció van començar el 19 de febrer de 1880. L'1 d'abril la línia va tornar a canviar de mans, essent la nova propietària la companyia Sociedad del Tranvía de Barcelona, Ensanche y Gracia, que donà una

empenta als treballs de construcció, preveient la seva obertura al públic el primer dia d'agost de 1880. Malauradament, les dificultats tècniques ajornaren la inauguració fins al 14 d'agost i l'obertura al públic el 15 d'agost.

El nou tramvia amb cotxes de 26 places va començar amb un recorregut de 2.800 metres entre les places de Santa Anna a Barcelona i de Rovira a Gràcia, amb sortida cada 5 minuts i amb un preu de 0,10 cèntims. Circulava a través de la plaça de Santa Anna, Portal de l'Àngel, carrer Fontanella, plaça Urquinaona, Llúria, Corts, Bruc, Rosselló, Cervantes (Milà i Fontanals), Travessera i Torrent de l'Olla. Just en aquest punt els passatgers que volien continuar fins a la plaça de

Rovira havien de canviar de tramvia i agafar un altre més petit de 22 places, que sortia cada 10 minuts, amb un recorregut de 900 metres pels carrers de Torrent de l'Olla, Travessera, Torrijos, Arguelles (Terol), plaça Isabel, Providència, i plaça Rovira. Aquest darrer itinerari va obligar a retocar algunes cantonades de Gràcia i fins i tot endarrerir alguna casa.

A les quatre de la tarda del 14 d'agost de 1880, vigília de la Festa Major, s'inaugurava la nova línia. Enmig d'una gentada i instal·lats dalt de diferents tramvies, els convidats, acompanyats de la banda municipal, sortiren de la plaça de Santa Anna cap a Gràcia. La festa va acabar amb la benedicció de la línia i un brindis entre els assistents.

El 39, el darrer tramvia de Gràcia

Amb l'últim viatge del cotxe 529 de la línia 39, la nit del 5 de febrer de 1968, Gràcia perdia el seu darrer tramvia. Aquesta línia, inaugurada el 14 d'agost de 1880, va estar, entre altres, servida pels números 37, 38, 30, 31 i el 39, que enllaçava la Plaça Rovira amb la Barceloneta.

Aquella nit els veïns es van aplegar al voltant de les últimes unitats que van circular per la plaça Rovira, per testimoniar el seu adeu. Un acomiadament que va estar a punt de no celebrar-se, en trencar-se aquella matinada una conducció d'aigua, sota les vies, al mig de la plaça. Arranjada la fruita d'aigua al migdia, els tramvies tornaren a pujar fins a la plaça.

A dos quarts d'onze de la nit, amb la presència d'una gran quantitat de veïnes i veïns emocionats, sortí el darrer tramvia cap a la Barceloneta. Aquest fou el final de gairebé vuitanta-vuit anys de servei, però no de la festa, ja que encara faltava arribar el procedent de la Barceloneta.

Finalment, va aparèixer el tramvia ple de gom a gom i amb dues pancartes. Aturat ja a la parada, viatgers i veïns van muntar-hi una festa a dins, mentre els porrons de cava passaven de mà en mà i el xurrer de Torrent de les Flors, a tocar de la plaça, obsequiava els presents. Pocs minuts abans de les dotze el tramvia 529 sortia de la plaça i es perdia pel Torrents de les Flors cap a la seva cotxera.

L'apunt

Inicialment, la cotxera d'aquesta segona línia de Gràcia, d'una extensió d'uns 90.000 pams quadrats, que acollia les oficines, el magatzem i unes espaioses quadres amb cinquanta mules negres, es va construir apartada de la línia al Torrent de les Flors a l'illa formada per aquest i els carrers de Bruniquer, Joan Blanques i Sant Lluís. Anys després, en canviar part del seu recorregut, els cotxes començaren a circular pel seu costat. Finalment, aquesta cotxera només la feien servir com a magatzem i per guardar vehicles destinats a la reparació de la línia aèria. Va desaparèixer a la dècada dels anys seixanta i en el seu lloc es van construir habitatges.

La imatge

Imatge presa pel senyor Solsona a la plaça Rovira, el 5 de febrer de 1968, quan s'assabentà que era el darrer dia que circulaven els tramvies, i un cotxe de la línia 39 inicià un dels darrers viatges cap a Barcelona. A la fotografia també es pot observar terres i estris de l'arranjament de la fruita d'aigua que es va produir a la plaça aquell mateix dia i que va estar a punt de truncar l'acomiadament d'aquest tramvia.

A tall de cloenda

La casa de la família Morera amb la capella de la Mare de Déu de la Salut al carrer Escorial a la dècada de 1950. JOSEP BARRILLON PARADELL/
Fons NÚRIA BARRILLON PARADELL PI

Amb el pas dels anys, el territori de la Salut ha passat d'eminentment rural a urbà, arran de les diferents urbanitzacions que s'han fet en els antics terrenys que tenien les masies. Ara bé, no tots els canvis que s'han produït en els darrers cent anys ha mantingut aquesta fórmula, sinó que s'ha generat també una certa metamorfosi urbana, amb la substitució de torres i casetes baixes per grans edificis de més de sis plantes. D'altra banda, amb tot això ha augmentat la densitat per quilòmetre quadrat del barri.

Cal citar també la nova urbanització que va patir la Travessera de Dalt amb la transformació de carrer

estret a autopista urbana, que comportà una gran cicatriu a la Salut, en quedar el territori dividit en dos. Si abans un veí d'aquest carrer podia anar a la vorera del davant sense cap preocupació, amb aquest canvi urbà, malgrat ser un carrer pla, es convertí en un abisme difícil de travessar. Aquest fet també, en part, va marcar una falsa creença que la Salut era el que hi havia per damunt de la Travessera.

En aquestes més de cent cinquanta anys d'història de la Salut, el seu territori quant a urbanisme, també ha patit fracassos importants, com les ciutats-jardí del Park Güell i de la Salut; segurament perquè la gent d'aquella època no volia viure en un espai tancat

malgrat que fos un lloc privilegiat. Les proves hi són, com els centenars d'habitatges que s'han anat construint i sempre han tingut compradors o llogaters.

Malgrat tots els canvis urbanístics que s'han produït, la Salut continua tenint la seva essència del passat, com és el cas del Santuari de la Mare de Déu de la Salut, l'embrió del barri i les masies de Cal Xipreret, Can Tusquets i Can Muntaner de Dalt o la font de l'Atzavara com a representació d'un territori ric en aigües minerals.

La Salut va perdre el tramvia 24, que acabava davant de Sant Josep de la Muntanya, i més tard, passat l'església de les Darderes, amb les noves vies obertes, la circulació de les noves línies d'autobusos. Des de l'entrada en servei dels autobusos de barri, els seus habitants han guanyat connectivitat amb la resta de ciutat. Ara només hi manca l'entrada en servei de les línies 9 i 10 del metro.

També ha patit i patirà canvis en les diferents clíniques i hospitals que va acollir i que han anat desapareixent de la zona. Si abans tots aquests establiments, diuen, buscaven els aires saludables de l'indret, en l'actualitat els gestors i impulsors d'aquests cerquen llocs estratègics on instal·lar-se.

Ara bé, en tot aquest temps la Salut ha guanyat tres entitats esportives de qualitat i renom, com són, el Club Tennis de La Salut, el Club Esportiu Europa i el Club Natació Catalunya, que s'han convertit en privilegiats veïns del territori.

Ara bé, quan parlem de la Salut hem de tenir present que aquest territori fou un barri de la vila de Gràcia, que es va formar entorn de l'ermita de la Mare de Déu de la Salut i que és part del nucli històric de Gràcia, que amb el temps ha acollit veïns i veïnes de tota mena i condició que han estat els que li han donat la seva manera de ser.

L'apunt

L'obertura de la Travessera de Dalt a la dècada de 1960 va suposar en termes generals obrir una gran bretxa al bell mig del barri de la Salut, però també comportà la desaparició d'un munt de torretes, cases senyoriales o fins i tot establiments de renom com la Clínica del Doctor Marquès -avui Institut Marquès.

L'any 1941 es va fundar la clínica Sanatorio Maternal, que l'any 1945 va adquirir el doctor Vicens Marquès i que amb el temps acabà sent coneguda com la Clínica del Doctor Marquès. A l'octubre d'aquell mateix any, el doctor Marquès, per instal·lar-hi la clínica, va comprar una torre palauet a una de les cantonades de la Travessera de Dalt amb el carrer de Verdi, que esdevingué una clínica maternal que amb el pas dels anys va anar agafant renom.

Arribats a l'any 1960, l'Ajuntament de Barcelona va comunicar a la família Marquès que, arran de l'ampliació de la Travessera de Dalt, calia enderrocar la clínica. Finalment, el gener de 1965 es va tancar, i es va traslladar uns centenars de metres més enllà fins a la clínica Quirón, on van seguir la seva activitat.

La imatge

Capella de la Mare de Déu de Queralt, a l'església de Sant Miquel dels Sants, amb les pintures de Guillem Soler i Gatvillaro i la talla de fusta d'estil gòtic que representa aquesta Mare de Déu, protegida per un vidre, el mes d'octubre de 2022.

Itinerari

Sortida de l'església de Sant Josep de la Muntanya a la dècada de 1910. ROISIN / Fons TALLER D'HISTÒRIA DE GRÀCIA

01 - Introducció

Club Natació Catalunya - carrer d'Ana Maria Matute Ausejo, 25

01 - Can Toda

Club Natació Catalunya - carrer d'Ana Maria Matute Ausejo, 25

02 - Cal Santpere

Club Esportiu Europa - carrer de Sardenya, 549

03 - L'Hospital Evangèlic

Carrer de les Camèlies, 15-17

04 - Font de l'Atzavara

En l'actualitat carrer de l'Escorial 168 - antigament al carrer de les Camèlies davant del número 2

05 - El Santuari de la Mare de Déu de la Salut

Carrer de la Mare de Déu de la Salut, 44

06 - Cal Xipreret

Club Tennis de La Salut - carrer de la Mare de Déu de la Salut, 75

07 - La Clínica del Doctor Seguí

Hospital Sociosanitari Mutuam Güell - carrer de la Mare de Déu de la Salut, 49

08 - La casa natal de Pompeu Fabra

Carrer de la Mare de Déu de la Salut, 32

09 - Can Tusquets

Recinte de Sant Josep de la Muntanya - Travessera de Dalt, 61

10 - El Santuari de Sant Josep de la Muntanya

Avinguda del Santuari de Sant Josep de la Muntanya, 25

11 - L'Hospital de l'Esperança

Avinguda del Santuari de Sant Josep de la Muntanya, 12

12 - La Kasa de La Muntanya

Avinguda del Santuari de Sant Josep de la Muntanya, 31

13 - La Casa Pere Jaqués

Carrer d'Olot, 2

14 - Can Muntaner de Dalt

Escola Baldiri Reixac - recinte del Parc Güell, carrer d'Olot s/n

14 - L'Escola Baldiri Reixac

Recinte del Parc Güell, carrer d'Olot s/n

15 - El Park Güell

Carrer d'Olot

16 - Les Darderes

Travessera de Dalt, 88-90

17 - El Casal de Barri Cardener

Carrer del Cardener, 45

18 - La capella de les Ànimes

Parròquia de Sant Miquel dels Sants - carrer de l'Escorial, 163

19 - La plaça de Rovira i Trias

Plaça de Rovira i Trias

19 - El tramvia de la plaça de Santa Anna - plaça Rovira

Plaça de Rovira i Trias

19 - A tall de cloenda

Plaça de Rovira i Trias

Bibliografia

Alumnes de l'escola Baldiri Reixac seguint les explicacions del professor en el decurs d'una de les assignatures impartida a l'aire lliure a l'inici de la dècada de 1930. HILARI GRÀCIA ANDREU/Fons ESCOLA BALDIRI REIXAC

- AUTOR DESCONEGUT. *De Ferlandina 47 a Teruel 22 1869/1977*. Barcelona: Iglesia Evangelica, Teruel 22, 1977.
- AUTOR DESCONEGUT. *Artefactos de Terra Lliure en Barcelona y Sant Cugat*. Barcelona: La Vanguardia, 1 de setembre de 1987.
- AUTOR DESCONEGUT. *El nuevo dispensario de Gracia estará instalado en el hospital de la Esperanza*. Barcelona: La Vanguardia, 21 de setembre de 1969.
- BABIANO I SÀNCHEZ, Eloi. *De l'ermita de La Salut al Park Güell. 140 anys d'història*. Barcelona: Taller d'Història de Gracia, Col·lecció "La font de l'atzavara" núm. 8, 2003.
- BABIANO I SÀNCHEZ, Eloi. *Baldiri Reixac l'escola del Park Güell (1931-2011)*. Barcelona: Eloi Babiano i Sánchez, 2013.
- BABIANO I SÀNCHEZ, Eloi i CONTEL I RUIZ, Josep Maria. *L'Abans de Gràcia*. Barcelona: Efadós, 2013.

- CASTELLÀ i LÀZARO, Elsa. *Les Masies de Gràcia, Vestigis d'una ruralia històrica*. Barcelona: Taller d'Història de Gràcia, Col·lecció "La font de l'atzavara" núm. 9, 2006.
- CONTEL, Josep Maria. *El 39, el darrer tramvia*. Barcelona: Revista del Barris Gràcia, Ajuntament de Barcelona, març 2006.
- CONTEL, Josep Maria. *L'antiga cotxera de l'Ensanche*. Barcelona: Revista del Barris Gràcia, Ajuntament de Barcelona, maig 2006.
- DIVERSOS AUTORS. *Pau Casals 25 anys fent escola amb Gràcia. CEIP Pau Casals 1975-2000*. Barcelona: CEIP Pau Casals - Gràcia, març 2001.
- FERNÁNDEZ, Joaquín i MASEDA, José Maria. *Crònica d'un Centenari, Club*
- *Tennis de La Salut 1902 - 2002*. Barcelona: Edició Club Tennis de La Salut, 2001.
- GONZÀLEZ MASIP, Albert. *Els tramvies de Barcelona, (Dels orígens a 1929) Història i explotació*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor, 1997.
- LAFARGA, Joan. *Gràcia de rural a urbana, Història d'un territori*. Barcelona: Taller d'Història de Gràcia, Col·lecció "La font de l'atzavara" núm. 4, 2001.
- MARQUÈS GIRAUT, Leonardo. *El doctor Marquès. En memòria de Vicens Marquès i Bertrán, el meu pare*. Barcelona: Fundació Leonardo Marquès, 2010.
- SEGURA, Carme, FARRÉ, Eduard i CAMPS, Esteve. *Les Places de Gràcia, Impressions de Josep Buch*. Barcelona: Taller d'Història de Gràcia, Col·lecció "La font de l'atzavara" núm. 5, 2001.
- SERRA RIERA, Enric. *Geometria i projecte del sòl als orígens de la Barcelona moderna La vila de Gràcia*. Barcelona: Edicions UPC, 1995.
- SERRA RIERA, Enric. *Geometria i projecte del sòl als orígens de la Barcelona moderna La vila de Gràcia*. Barcelona: Tesi Doctoral, UPC desembre 1992.
- VALLÈS PI, Cèlia i CONTEL RUIZ, Josep Maria. *Gràcia il·lustrada*. Barcelona: Llop Roig, 2018.
- VERGÉS I SOLER, Ramon. *Sardenya, 50 anys d'europisme (1940-1990)*. Barcelona: Club Esportiu Europa, 1994.
- VERGÉS I SOLER, Ramon. *Història d'un històric: CE Europa (1907-2007)*. Barcelona: Club Esportiu Europa i Ajuntament de Barcelona. Districte de Gràcia, 2009